

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

Магістр

(назва освітнього ступеня)

на тему: Управління процесами диверсифікації діяльності
сільськогосподарського підприємства,
на прикладі ПСП «Аметист»

Виконала: студентка 6 курсу, групи БМмз-61
спеціальності 073 – Менеджмент

(шифр і назва спеціальності)

(підпис)

Гачинська О.Я.

(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

Кирич Н.Б.

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

(підпис)

Мосій О.Б.

(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Сороківська О.А.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

Андрушків Б.М.

(прізвище та ініціали)

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет _____ економіки та менеджменту
(повна назва факультету)
Кафедра _____ менеджменту та адміністрування
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Сороківська О.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)
« » 2021 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття освітнього ступеня _____ магістр
(назва освітнього ступеня)
за спеціальністю _____ 073 Менеджмент
(шифр і назва спеціальності)
студенту _____ Гачинській Оксані Ярославівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління процесами диверсифікації діяльності сільськогосподарського підприємства, на прикладі ПСП «Аметист»

Керівник роботи Кирич Наталія Богданівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від « 03 » вересня 2021 року № 4/7-734

2. Термін подання студентом завершеної роботи 06.12.2021

3. Вихідні дані до роботи Фінансова та інша звітність підприємства, статут підприємства, довідкові матеріали.

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1 Теоретичні засади диверсифікації діяльності підприємства.

2 Аналіз виробничо-господарської діяльності ПСП «Аметист» та можливостей диверсифікації.

3 Розроблення проектних пропозицій щодо диверсифікації діяльності ПСП «Аметист».

4 Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

1. Мета, об'єкт та предмет дослідження. 2. Організаційна структура управління ПСП «Аметист»

3. Питома вага основних видів продукції ПСП «Аметист» за 9 місяців 2021 року. 4. Фактичний обсяг випуску та чистий дохід від реалізації виготовленої продукції ПСП «Аметист».

5. Аналіз витрат та калькуляція собівартості продукції ПСП «Аметист». 6. Динаміка вартості основних засобів ПСП «Аметист» у 2018-2020 роках. 7. Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років. 8. Переваги вирощування сорго для ПСП «Аметист».

9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

8. Переваги вирощування сорго для ПСП «Аметист». 9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

7. Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років. 8. Переваги вирощування сорго для ПСП «Аметист». 9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

6. Динаміка вартості основних засобів ПСП «Аметист» у 2018-2020 роках. 7. Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років. 8. Переваги вирощування сорго для ПСП «Аметист». 9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

5. Аналіз витрат та калькуляція собівартості продукції ПСП «Аметист». 6. Динаміка вартості основних засобів ПСП «Аметист» у 2018-2020 роках. 7. Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років. 8. Переваги вирощування сорго для ПСП «Аметист». 9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

4. Фактичний обсяг випуску та чистий дохід від реалізації виготовленої продукції ПСП «Аметист». 5. Аналіз витрат та калькуляція собівартості продукції ПСП «Аметист». 6. Динаміка вартості основних засобів ПСП «Аметист» у 2018-2020 роках. 7. Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років. 8. Переваги вирощування сорго для ПСП «Аметист». 9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

3. Питома вага основних видів продукції ПСП «Аметист» за 9 місяців 2021 року. 4. Фактичний обсяг випуску та чистий дохід від реалізації виготовленої продукції ПСП «Аметист». 5. Аналіз витрат та калькуляція собівартості продукції ПСП «Аметист». 6. Динаміка вартості основних засобів ПСП «Аметист» у 2018-2020 роках. 7. Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років. 8. Переваги вирощування сорго для ПСП «Аметист». 9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

2. Організаційна структура управління ПСП «Аметист» 3. Питома вага основних видів продукції ПСП «Аметист» за 9 місяців 2021 року. 4. Фактичний обсяг випуску та чистий дохід від реалізації виготовленої продукції ПСП «Аметист». 5. Аналіз витрат та калькуляція собівартості продукції ПСП «Аметист». 6. Динаміка вартості основних засобів ПСП «Аметист» у 2018-2020 роках. 7. Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років. 8. Переваги вирощування сорго для ПСП «Аметист». 9. Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго. 10. Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока. 11. Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування. 12. Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист». 13. Показники довгострокової ефективності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист».

6. Консультанти розділів роботи

| Розділ | Прізвище, ініціали та посада консультанта | Підпис, дата | |
|----------------------------------|---|----------------|------------------|
| | | завдання видав | завдання прийняв |
| Охорона праці | Шерстюк Р.П., д.е.н., доцент | | |
| Безпека в надзвичайних ситуаціях | Стручок В.С., ст. викл. | | |
| | | | |
| | | | |
| | | | |
| | | | |
| | | | |

7. Дата видачі завдання 06.06.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

| № з/п | Назва етапів роботи | Термін виконання етапів роботи | Примітка |
|-------|---|--------------------------------|----------|
| | Вступ. | Червень 2021 | |
| 1. | Теоретичні засади диверсифікації діяльності підприємств | Липень-серпень 2021 | |
| 1.1 | Наукові підходи до вивчення диверсифікації діяльності підприємства | Липень 2021 | |
| 1.2 | Форми, передумови, мотиви та цілі диверсифікації діяльності підприємства | Серпень 2021 | |
| 1.3 | Зарубіжний досвід розвитку диверсифікаційних процесів агропромислових підприємств | Серпень 2021 | |
| 2. | Аналіз виробничо-господарської діяльності ПСП «Аметист» та можливостей диверсифікації | Вересень-жовтень 2021 | |
| 2.1 | Загальна характеристика підприємства, аналіз його організаційної структури | Вересень 2021 | |
| 2.2 | Дослідження процесу формування собівартості продукції підприємства та визначення потреби у диверсифікації його діяльності | Вересень 2021 | |
| 2.3 | Аналіз фінансових передумов процесу диверсифікації ПСП «Аметист» | Жовтень 2021 | |
| 3 | Розроблення проектних пропозицій щодо диверсифікації діяльності ПСП «Аметист» | Жовтень-Листопад 2021 | |
| 3.1 | Урізноманітнення діяльності підприємства шляхом вирощування нових культур, потрібних для раціонального харчування людини | Жовтень 2021 | |
| 3.2 | Обґрунтування економічної ефективності виробництва рослинного молока на ПСП «Аметист» | Листопад 2021 | |
| 3.3 | Прогнозування та вибір найбільш перспективних напрямків диверсифікації діяльності агропромислового підприємства | Листопад 2021 | |
| 4 | Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях | Листопад-Грудень 2021 | |
| 4.1 | Організація діяльності з охорони праці на ПСП «Аметист» | Листопад 2021 | |
| 4.2 | Оперативність управління виробництвом та здійсненням заходів цивільного захисту в надзвичайних ситуаціях | Грудень 2021 | |
| | Висновки та пропозиції | Грудень 2021 | |
| | Бібліографія | Грудень 2021 | |
| | | | |
| | | | |

Студент

_____ (підпис)

Гачинська О.Я.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Кирич Н.Б.

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Тема роботи: «Управління процесами диверсифікації діяльності сільськогосподарського підприємства, на прикладі ПСП «Аметист»

Магістерська робота: 83 с., 10 рис., 19 табл., 4 додатки, 43 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – процес формування системи управління диверсифікацією діяльності сільськогосподарського підприємства.

Метою роботи є обґрунтування проектних рішень щодо удосконалення виробничо-господарської діяльності підприємства шляхом проведення диверсифікації.

Методи дослідження – економічної статистики, порівняння показників шляхом знаходження абсолютного, відносного відхилення, питомої ваги, графічний.

Розроблено проектні рішення щодо урізноманітнення діяльності підприємства шляхом вирощування нових культур, потрібних для раціонального харчування людини, обґрунтування економічної ефективності виробництва рослинного молока, а також прогнозування та вибору найбільш перспективних напрямків диверсифікації діяльності сільськогосподарського підприємства.

Результати впроваджено у діяльність ПСП «Аметист».

Ключові слова: диверсифікація діяльності підприємства, виробничо-господарська діяльність, вирощування «нішевих» культур, виробництво рослинного молока, перспективні напрями диверсифікації.

SUMMARY

Theme “Management of agricultural enterprises’ diversification processes of, on the example of PSP “Amethyst”

Master diploma contains of 83 pages, 10 pictures, 19 tables, 4 additions, 43 literature sources.

The Object of Investigation – the processes of forming a management system for diversification of agricultural enterprises.

The Aim of the Work is to substantiate project decisions to improve the production and economic activities of the enterprise through diversification.

The Methods of Investigation – economic statistics, comparison of indicators by finding the absolute, relative deviation, specific gravity, graphical.

Project solutions have been developed to diversify the company's activities by growing new crops needed for human nutrition, substantiation of economic efficiency of vegetable milk production, as well as forecasting and choosing the most promising areas for diversification of agricultural enterprises.

The results of the activities implemented by PSP “Amethyst”.

Key words: diversification of enterprises, production and economic activities, cultivation of "niche" crops, production of vegetable milk, promising areas of diversification.

ЗМІСТ

| | |
|---|----|
| Вступ..... | 8 |
| Розділ 1. Теоретичні засади диверсифікації діяльності підприємств | 10 |
| 1.1 Наукові підходи до вивчення диверсифікації діяльності підприємства | 10 |
| 1.2 Форми, передумови, мотиви та цілі диверсифікації діяльності підприємства | 13 |
| 1.3 Зарубіжний досвід розвитку диверсифікаційних процесів агропромислових підприємств | 19 |
| Розділ 2. Аналіз виробничо-господарської діяльності ПСП «Аметист» та можливостей диверсифікації | 26 |
| 2.1 Загальна характеристика підприємства, аналіз його організаційної структури | 26 |
| 2.2 Дослідження процесу формування собівартості продукції підприємства та визначення потреби у диверсифікації його діяльності.. | 32 |
| 2.3 Аналіз фінансових передумов процесу диверсифікації ПСП «Аметист» | 36 |
| Розділ 3. Розроблення проектних пропозицій щодо диверсифікації діяльності ПСП «Аметист» | 46 |
| 3.1 Урізноманітнення діяльності підприємства шляхом вирощування нових культур, потрібних для раціонального харчування людини..... | 46 |
| 3.2 Обґрунтування економічної ефективності виробництва рослинного молока на ПСП «Аметист» | 53 |
| 3.3 Прогнозування та вибір найбільш перспективних напрямків диверсифікації діяльності агропромислового підприємства | 62 |
| Розділ 4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях..... | 70 |
| 4.1 Організація діяльності з охорони праці на ПСП «Аметист»..... | 70 |

| | |
|--|----|
| 4.2 Оперативність управління виробництвом та здійсненням заходів цивільного захисту в надзвичайних ситуаціях | 74 |
| Висновки та пропозиції..... | 79 |
| Бібліографія | 80 |
| Додатки..... | 84 |

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Диверсифікація діяльності сільськогосподарського підприємства дозволяє активізувати незадіяний ресурсний потенціал, урізноманітнити виробничо-господарську діяльність та зменшити ризики від неврожаю окремих культур.

Тому **метою** кваліфікаційної роботи магістра є дослідження теоретичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо управління диверсифікацією діяльності сільськогосподарського підприємства.

Визначена мета дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

- провести дослідження теоретичних засад та особливостей процесу диверсифікації діяльності сільськогосподарського підприємства;
- дослідити зарубіжний досвід розвитку диверсифікаційних процесів агропромислових підприємств;
- провести аналіз виробничо-господарської діяльності ПСП «Аметист» та можливостей диверсифікації;
- охарактеризувати підприємство, проаналізувати його організаційну структуру управління;
- дослідити процес формування собівартості продукції підприємства та визначити потребу в диверсифікації його діяльності;
- провести аналіз фінансових передумов процесу диверсифікації ПСП «Аметист»;
- розробити проектні пропозиції щодо диверсифікації діяльності ПСП «Аметист»;
- обґрунтувати доцільність урізноманітнення діяльності підприємства шляхом вирощування нових культур, потрібних для раціонального харчування людини;

– визначити економічну ефективність виробництва рослинного молока на ПСП «Аметист»;

– здійснити прогнозування та вибір найбільш перспективних напрямків диверсифікації діяльності агропромислового підприємства.

Об'єкт дослідження – процес формування системи управління диверсифікацією діяльності сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є процеси управління диверсифікацією діяльності сільськогосподарського підприємства.

Практичне значення результатів роботи полягає в обґрунтуванні урізноманітнення діяльності підприємства шляхом вирощування нових культур, потрібних для раціонального харчування людини, визначенні економічної ефективності виробництва рослинного молока, а також прогнозуванні та вибору найбільш перспективних напрямків диверсифікації діяльності сільськогосподарського підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Наукові підходи до вивчення диверсифікації діяльності підприємства

Пришвидшення науково-технічних змін, підвищення рівня конкуренції та процеси глобалізації в економіці, а також кризові процеси, зумовлені пандемією, різко загострюють ситуацію щодо підвищення конкурентного статусу виробників сільськогосподарської продукції, спонукають їх до пошуку нових конкурентних переваг.

У той же час зміни умов та факторів процесу господарювання вимагають постійного покращення і динамічної зміни асортименту продукції, підвищення ефективності технологічних процесів, удосконалення маркетингових технологій. За таких умов підприємства, які намагаються вижити та втриматись на ринку, мають мати в асортименті такі різновиди продукції, які знаходяться на різних стадіях життєвого циклу і взаємно доповнюють один одного. Таким чином, суб'єкти господарювання мають диверсифікувати продукцію, яку вони виробляють, шукати нові напрями та сфери діяльності.

Над питаннями диверсифікації працювали багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких А.Р. Гаріфуллін, А.В. Макаров, П. Вараджан, В. Романов, В. Мельник, А. Стрікленд, А. Томпсон, О. Виханський [1-5]. Їх праці висвітлюють важливі аспекти процесів диверсифікації на прикладі визначених сфер діяльності, галузей, регіонів та підприємств. Проте проблемні моменти, які мають місце у процесах диверсифікації вітчизняних сільськогосподарських підприємств, є актуальними і потребують більш детального дослідження.

У виробничо-господарській діяльності може бути обрано значну кількість альтернатив розвитку та розширення сільськогосподарського підприємства у ринковому середовищі. Однією із таких стратегічних альтернатив може бути диверсифікація. Це поняття є складним і комплексним, йому не можна дати єдиного визначення. Диверсифікація являє собою узгоджений у часі розвиток різних, не пов'язаних між собою видів виробництва, значне розширення асортименту товарів чи послуг, вибір абсолютно нових для підприємства видів діяльності [6, с.135].

Багато науковців по-своєму трактують поняття диверсифікації. Такий стан речей свідчить про еволюцію та поступовий розвиток цього поняття і визначається специфічними особливостями господарської діяльності у США та країнах Західної Європи. Це можна пояснити також різним історичним підґрунтям розвитку різних країн та окремих галузей. Дане поняття є досить складним і багатогранним.

Так, у якості об'єкта диверсифікації можуть виступати окремі підприємства, асортимент та номенклатури продукції, яку вони виготовляють, цілі галузі та сфери виробництва, інструменти управління, методи організації виробництва, система формування інвестиційних ресурсів (наприклад, створення інвестиційного портфеля), способи накопичення запасів тощо [7, с. 56].

Диверсифікація дозволяє підприємствам переживати економічну кризу та долати ризики шляхом розширення асортименту продукції, перекривати збитки від нерентабельної продукції, отримуючи високі прибутки від реалізації інших товарів чи послуг, знаходити шляхи виходу зі скрутної ситуації через освоєння нових технологій, ринків, регіонів та сфер діяльності. Проте слід зазначити, що процеси диверсифікації нерідко потребують значних фінансових вкладень підприємства на етапі їх впровадження.

Поряд з цим диверсифікація дозволяє збільшити ефективність функціонування підприємства, урізноманітнити кількість та асортимент продукції, що виготовляється фірмою, сприяє процесам розвитку і робить

компанію незалежною від життєвого циклу окремого виду продукції. Можемо зазначити, що вузькоспеціалізованим підприємствам досить складно виживати у сучасному динамічному світі. Тому сьогодні більш поширеними є саме диверсифіковані компанії, продукти яких знаходять різноманітне застосування.

Однією з найважливіших рис функціонування сільськогосподарського підприємства є вживання превентивних заходів з метою недопущення критичних ситуацій, втрат та фінансових збитків. Для цього можна орієнтуватися на прогнози, які окреслюють важливі індикатори майбутнього розвитку підприємства [8, с. 28]. Саме порівнюючи бажаний та можливий рівні досягнення результату діяльності фірма може визначити доцільність здійснення диверсифікації та часовий період, протягом якого її треба здійснювати.

Якщо підприємство не може ефективно планувати своє майбутнє, то факторами необхідності диверсифікації для нього можуть стати зменшення обсягів продажів, зниження продуктивності, скорочення частки ринку та портфеля замовлень. Проте в тому чи іншому випадку, причини диверсифікації будуть полягати в необхідності підвищити ефективність діяльності не лише у тактичний момент часу, але й у розрізі стратегічної перспективи.

Диверсифікація може бути «вузькою» і «широкою» залежно від міри втручання у нові сфери виробництва, досить витратною або економною у відповідності до фінансових ресурсів, які будуть вкладені в цей процес. Проте часто диверсифікація є життєво необхідною потребою підприємства [10, с.182]. Такий стан речей може мати місце у тому випадку, коли продукція, що її виготовляє підприємство проходить етап «спаду» в її життєвому циклі.

Таким чином, можемо зазначити, що диверсифікація – це стратегія, яка дає змогу підприємству освоїти нові сфери діяльності, спробувати себе на нових ринках, у суміжних або ще нерозвіданих сферах діяльності. І хоча тут

має місце і певний ризик, все-таки ця стратегічна альтернатива є однією з найбільш перспективних.

1.2 Форми, передумови, мотиви та цілі диверсифікації діяльності підприємства

Для більш детального дослідження поняття диверсифікації необхідно виокремити основні її види. Одним з таких видів є вертикальна диверсифікація [11, с. 24]. Вона має місце у тому випадку, коли виробнича структура починає виготовляти продукцію, яка у плані технології та маркетингових особливостей має взаємозв'язок з уже існуючою продукцією. Таким прикладом може бути сільськогосподарське підприємство, яке не лише вирощує сільськогосподарську продукцію, але й переробляє сировину і виготовляє значну кількість готових до споживання, наприклад, кондитерських чи хлібобулочних виробів.

Переваги вертикальної диверсифікації:

- досить ефективно може поєднувати процеси координування та контролю;
- передбачає сталі взаємозв'язки між різними виробничими підрозділами одного підприємства;
- дає змогу оптимізувати постачання ресурсів, оскільки для виготовлення продукції ресурси постачають інші цехи того самого підприємства;
- забезпечує досить щільний контакт із споживачами товарів і послуг.

Недоліки:

- цехи та підрозділи підприємства дуже залежать один від одного, оскільки всі виробничі процеси відбуваються в межах одного підприємства;
- настає момент, коли підприємство має оновлювати більшість видів продукції під дією конкурентного тиску, і тоді більшість цехів одночасно

несуть значні витрати на дослідження та розробку нових видів продукції. Це, у свою чергу, значно збільшує собівартість виробництва товарів і послуг.

Наслідком такого стану речей буде зменшення ефективності вертикальної диверсифікації. У цьому випадку, на противагу їй, застосовують горизонтальну диверсифікацію [12, с. 35].

Результатом горизонтальної диверсифікації є входження в суміжні для підприємства галузі господарювання, які орієнтовані, перш за все, на задоволення потреб кінцевих споживачів продукції чи послуг. Тобто, спочатку фірма проводить дослідження стосовно смаків та вподобань у певному ринковому сегменті і, розуміючи наростаючу потребу у певних видах продукції, бачить у цьому додаткові можливості для свого розвитку.

Таким чином, горизонтальна диверсифікація дає змогу всесторонньо розуміти та враховувати потреби різних ринкових сегментів, ефективно задовольняти їх та отримувати від цього значний фінансовий результат. Наприклад, сільськогосподарське підприємство, яке вирощує зернові, переходить на розведення птиці та здійснює будівництво птахофабрики.

Третім видом є конгломератна диверсифікація [13, с. 114]. Такий вид диверсифікації передбачає перехід на абсолютно нові види виробничої діяльності, які жодним чином не пов'язані з уже існуючими технологічними особливостями діяльності підприємства. Для здійснення конгломератної диверсифікації організація буде змушена витратити значні кошти, прикласти вагомих інтелектуальних зусиль для організації нових виробничих процесів. Також значні фінансові ресурси буде спрямовано на придбання нових технологій, обладнання, дослідження ринку та набуття прогресивного досвіду.

За сферами здійснення можемо виокремити маркетингову, виробничу та фінансову диверсифікації (рис. 1.1).

Виробнича диверсифікація – зміна та розширення видів виробничої діяльності підприємства, які сприяють збільшенню асортиментних груп

товарів і послуг, дають змогу отримати більш якісну продукцію або наростити продуктивність праці.

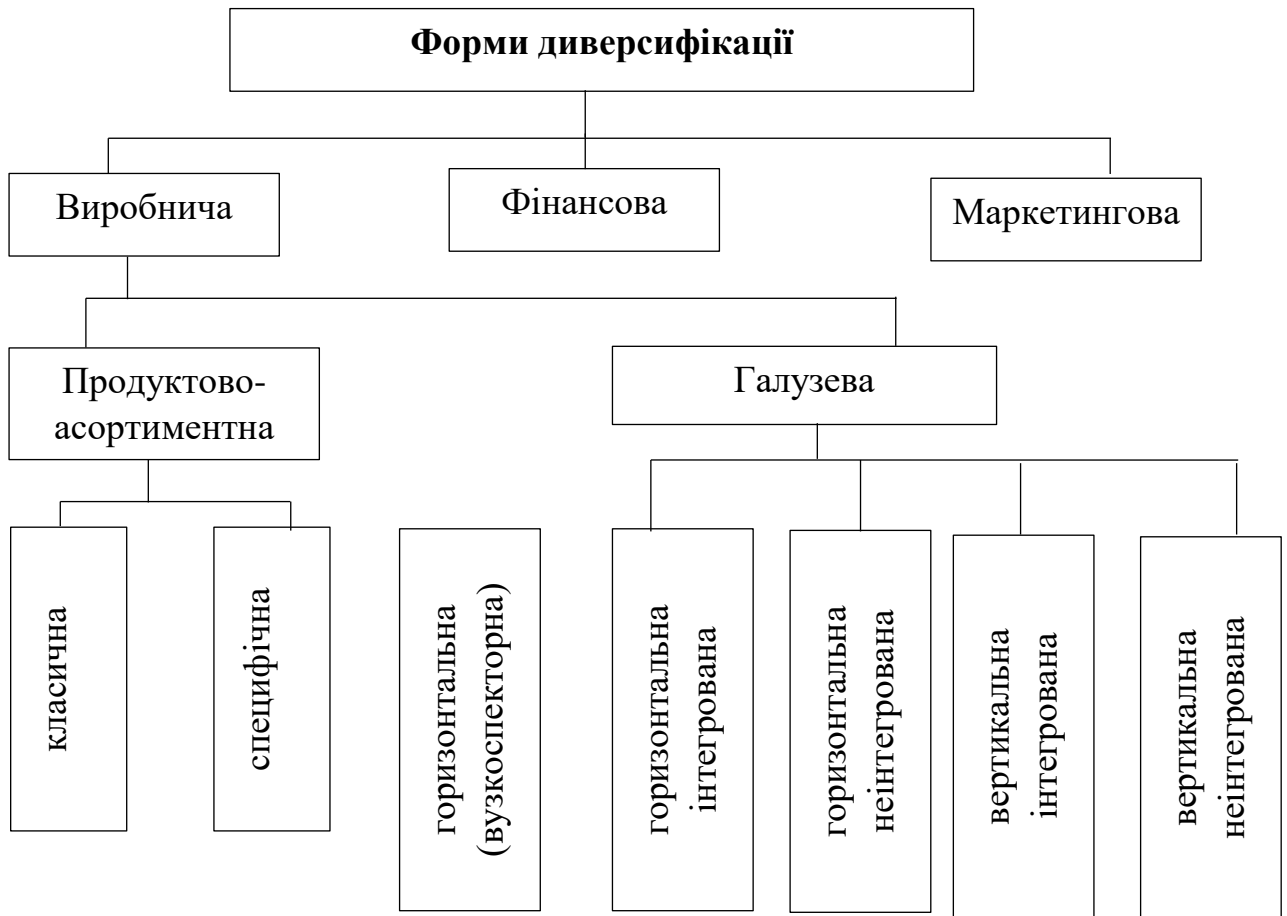


Рисунок 1.1 – Класифікація основних форм диверсифікації діяльності підприємства¹

Фінансова диверсифікація дає змогу урізноманітнити різні аспекти фінансово-інвестиційної діяльності шляхом підвищення ефективності управління фінансовим портфелем підприємства, розширення джерел інвестиційних вкладень, покращення співпраці з інвесторами та банківськими структурами.

Маркетингова диверсифікація передбачає формування власних торговельних точок, фірмових магазинів, розширення ринків збуту продукції, планування та реалізацію рекламної кампанії, забезпечення після продажного сервісу та супроводу споживачів у процесі використання продукції. Також

¹ Систематизовано автором за даними [14-16].

розрізняють такі види виробничої диверсифікації як продуктово-асортиментна і галузева.

Продуктово-асортиментна диверсифікація означає, що підприємство в освоєній галузі господарювання починає розвивати специфічну або оригінальну продукцію, яка вигідно відрізняється від товарів конкурентів своїм зовнішнім виглядом, технічними характеристиками, технологією виробництва та організацією процесу праці.

Галузева диверсифікація означає зростання розширення галузевого спрямування діяльності підприємства, збільшення різних видів продукції, які не пов'язані між собою виробничим циклом, технологічними особливостями чи спільними ринками збуту.

Передумови та мотиви диверсифікації діяльності підприємства залежать від багатьох різних факторів (рис. 1.2). Техніко-технологічні фактори змушують підприємство оптимізувати процеси завантаження обладнання, нарощувати обсяги виробництва, підвищувати якість продукції, впроваджувати нові прогресивні технології. Фінансово-економічні фактори дають поштовх до акумулювання фінансово-інвестиційних ресурсів, розподілу фінансових ризиків шляхом виробництва різних видів продукції, що не пов'язані між собою і проходять різні стадії життєвого циклу.

Поряд із цими видами доцільно виокремити інтегровану та неінтегровану диверсифікацію. Інтегрована диверсифікація передбачає, що товари та послуги однієї сфери можуть бути застосовані в інших галузях. Неінтегрована диверсифікація передбачає, що галузі жодним чином не є суміжними, а, навпаки, абсолютно автономними. При цьому кожен із видів продукції підприємства належить до іншої галузі.

Розглянемо дві групи методів диверсифікації [17, с. 147]:

1) диверсифікація виробничих процесів у рамках одного підприємства.

У цьому випадку господарське утворення може здійснювати зміни за рахунок власних ресурсів або залучення коштів інвесторів чи акціонерів. У рамках цих методів можна розробляти нові види продукції, оновлювати

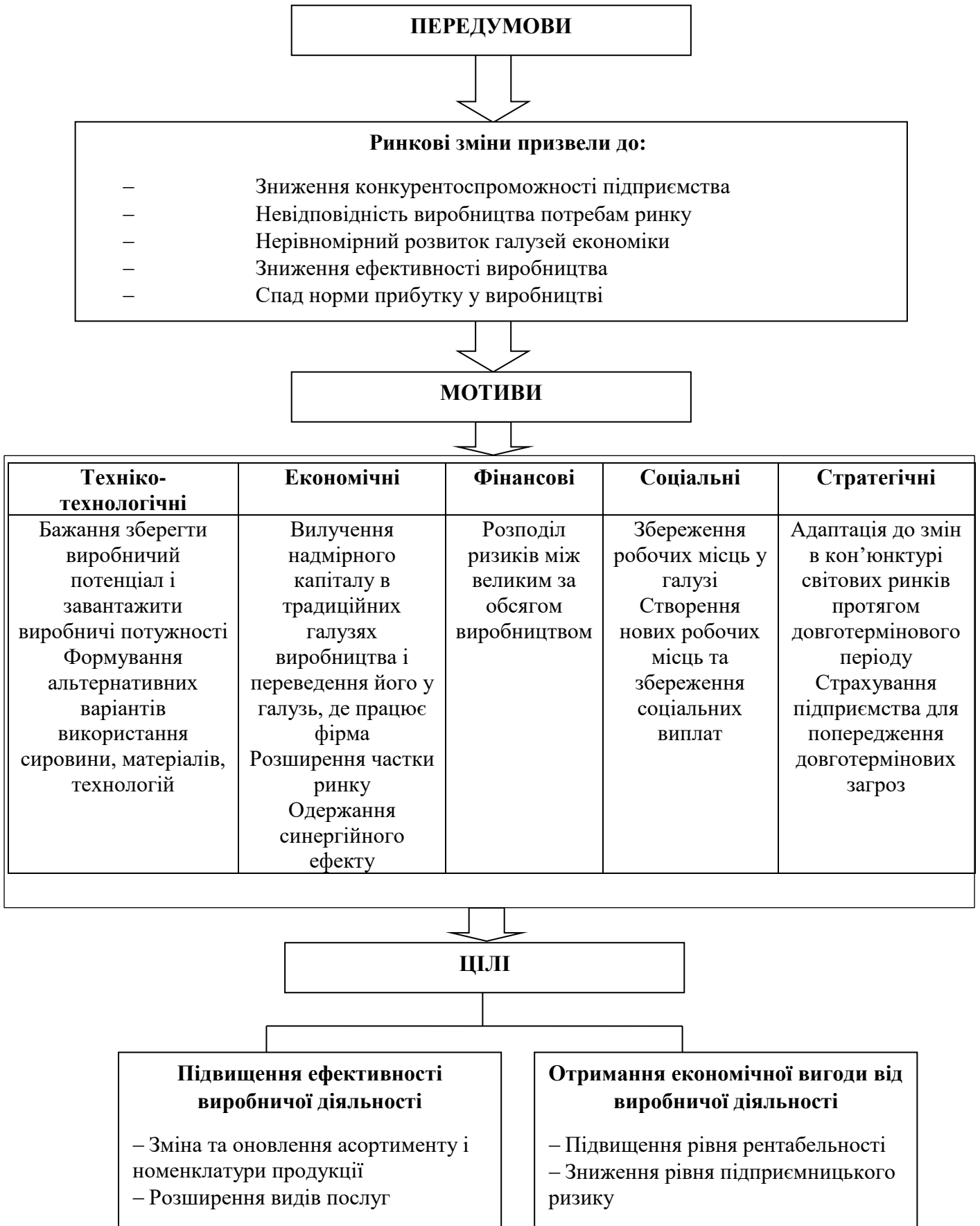


Рисунок 1.2 – Передумови, мотиви та цілі диверсифікації діяльності підприємства [18]

технології, розробляти прогресивні маркетингові заходи, удосконалювати використання ресурсів, здійснювати вихід на нові ринку збуту. Основним мотивом для здійснення внутрішньої диверсифікації є наявність надлишкових ресурсів. Таким чином, керівництво підприємства розуміє, що може спрямувати їх в інше русло. Метою такої диверсифікації є розподіл ризиків та формування міцної бази для функціонування підприємства у майбутніх періодах.

2) диверсифікація різних підприємств шляхом злиття та поглинання.

Часто такі об'єднання виробничих структур здійснюються для злиття технологічних процесів та замикання виробничого циклу. Перевагами такого методу диверсифікації є отримання вже випробуваних технологій, освоєних каналів збуту, високоякісної продукції, відомої торгової марки. У такому випадку підприємство, яке є поглиначем, одержує також готову маркетингову стратегію, налагоджені комунікації між постачальниками сировини і матеріалів та споживачами продукції, хороший імідж компанії та її репутацію. Але недоліком є те, що придбати успішне підприємство може бути досить дорого. Тому далеко не кожне підприємство може дозволити собі такий вид диверсифікації.

Загалом процеси диверсифікації нерідко є значним випробуванням для підприємств. Тому до них вдаються лише у разі стратегічної необхідності. Така необхідність може виникнути внаслідок макроекономічних та політичних змін, через несприятливі фактори зовнішнього середовища або бути викликана форс-мажорними обставинами. У будь-якому з цих випадків диверсифікація потребує вагомого обґрунтування та розрахунків її економічної доцільності.

1.3 Зарубіжний досвід розвитку диверсифікаційних процесів агропромислових підприємств

Господарська діяльність та розвиток підприємств сільськогосподарської сфери передбачає використання різних форм і методів підвищення їх конкурентного статусу. Одним із шляхів досягнення успіху є застосування диверсифікації діяльності.

Процеси диверсифікації сьогодні стали більш доступними завдяки реформі децентралізації, яка проходить в Україні. Фінансові та матеріальні ресурси залишаються на місцях, роблячи можливим використання їх для підвищення ефективності діяльності громад, збалансовуючи ресурси державного та регіонального бюджетів. Також у цьому контексті важливим є дотримання концепції сталого розвитку, що означає рівнозначність забезпечення економічної, екологічної та соціальної складових розвитку сільськогосподарських підприємств.

Саме сільськогосподарські товаровиробники є основним інструментом забезпечення продовольчої безпеки окремого регіону та країни в цілому. Тому дуже важливо створити сприятливі умови для процесів диверсифікації підприємств цієї сфери, забезпечити їх безпечне функціонування та перспективи розвитку галузі в майбутньому.

Часто сільське господарство розглядають як складову регіональної економіки. Тому країни Європейського Союзу значну увагу приділяють процесам розвитку сільських територій. Як приклад, можемо навести ключові засади Європейської Хартії місцевого самоуправління та розвитку [7, с. 112]. Цей документ являє собою сукупність важливих інструментів економічного, правового, соціального та управлінського впливу, направлених на формування стратегічних особливостей розвитку сільських територій. При цьому саме сільські території у рамках європейського правового поля розглядаються як основа формування ефективного агропромислового комплексу на рівні окремих регіонів та країн.

Проте в країнах Європейського Союзу розуміють і потребу поєднання різних сфер виробництва у рамках агропромислового комплексу [19, с. 26]. Сюди відносимо застосування побічних продуктів та біологічних відходів галузі рослинництва, раціональне використання мінеральних і органічних добрив при вирощуванні сільськогосподарських культур, застосування прогресивних екологічних кормів у галузі тваринництва, виготовлення чистих та якісних молочних продуктів.

Поряд з цим можемо спостерігати обмеженість земельного фонду громад та фермерських господарств, збіднення земель, нераціональне використання ґрунтів. У таких умовах сільськогосподарські товаровиробники рано чи пізно повинні будуть здійснювати диверсифікацію своєї діяльності, здійснюючи зміни у процесах організації переробних виробництв, розширюючи канали і території збуту сільськогосподарської продукції, розвиваючи власні підсобні господарства та фірмові магазини для продажу готових товарів.

Проблемою для українських сільськогосподарських підприємств є те, що обслуговуючі та переробні підприємства часто є олігополістами або навіть монополістами у цій сфері. Таким чином вони можуть диктувати ціни фермерським господарствам, які часто змушені продавати свою продукцію за заниженими цінами. У такому випадку великий обсяг прибутку може залишатися саме в сфері переробки, а часом такий стан речей призводить до збиткової діяльності виробника сільськогосподарської продукції. Це свідчить про те, що часто сільськогосподарським підприємствам більш доцільно диверсифікувати власні виробничі процеси і організувати процес переробки на своєму підприємстві, включивши його у технологічний ланцюг та забезпечуючи виробництво кінцевої продукції. Тут також має значення розміщення фермерського господарства: чим більше віддалено воно від під'їзних шляхів та розподільчо-логістичних центрів, тим більше часу та ресурсів витрачає на транспортування і переробку власної продукції [17, с. 150].

Зважаючи на особливості функціонування агропромислового комплексу, європейська практика диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств побудована, базуючись на певних принципах:

- субсидіарності – передбачає встановлення справедливого розподілу владних повноважень між державними та місцевими органами влади у плані формування програм стратегічного розвитку аграрної сфери;

- достатності – відображає важливість та стабільність забезпечення ресурсного потенціалу розвитку сільськогосподарських виробників окремого європейського регіону;

- взаємодоповнюваності – розглядає сільськогосподарське виробництво як один з елементів гармонійного розвитку усього комплексу галузей економічної сфери;

- транспарентності – визначає засади відкритості та участі громадськості у формуванні пріоритетів розвитку аграрної сфери, зважаючи на її значимість у формуванні продовольчої безпеки;

- солідарності – передбачає створення стимулів для співпраці сільськогосподарських виробників із переробними підприємствами європейського регіону.

Європейська хартія місцевого самоуправління є основою правового регулювання розвитку сільських територій. Уже зараз в Європі функціонують досить успішні моделі управління сільською місцевістю. При цьому органи місцевого самоврядування виконують не стільки регулюючу, скільки дорадчу функцію у процесах важливих змін, що відбуваються на рівні європейських сіл та регіонів. На рівні муніципалітетів за участі громадськості відбувається формування стратегій та прогресивних проектів розвитку, здійснюється розподіл фінансово-інвестиційних ресурсів, виходячи із нагальних потреб регіонального розвитку, відбувається стимулювання розвитку кадрового потенціалу (рис.1.3).



Рисунок 1.3 – Зарубіжний досвід використання інноваційних механізмів розвитку сільських територій [4, с.176]

Одним із ключових напрямів розвитку сільських територій у Європейських країнах є розвиток сільського туризму. Але у розвинутих країнах цей вид туризму асоціюється із підприємницькою діяльністю, що пов'язана не лише з туристичним бізнесом, але й із сільським господарством. Таким чином, науковці виокремлюють новий вид туризму, який називають агротуризмом. Він передбачає поєднання цікавих екскурсійних турів із процесами дегустації екологічної сільськогосподарської продукції, розповідями про історичні особливості розвитку аграрної сфери регіону та можливістю долучитися до різноманітних процесів сільськогосподарського виробництва, побачити технологічні особливості виготовлення сільськогосподарської продукції.

Отже, виходячи із сучасних тенденцій європейського розвитку, можемо зазначити:

- на рівні сільської місцевості необхідно формувати альтернативні шляхи зайнятості населення. Одним із таких шляхів є розвиток агропромислового сектора та створення нових робочих місць саме у фермерських господарствах;

- диверсифікація дає можливість сільськогосподарським товаровиробникам урізноманітнити форми та види продукції, яка виготовляється, підвищити її якість і конкурентоспроможність на європейських ринках;

- саме досвід диверсифікації дозволяє фермерським господарствам зміцнити свій соціально-промисловий потенціал у контексті забезпечення стабільності та стійкої фінансової основи для господарювання навіть у кризових умовах.

Вищезазначене знаходить власне відображення у наступному [4, с. 180]:

- формуванні альтернативних джерел зайнятості сільського населення, перспективного розвитку та створення додаткових робочих місць;

- можливості більш повного використання територіально-географічного потенціалу територій,

- спроможності до розширення асортименту та підвищення якості продукції,

- створенні потенційних можливостей виходу на світові ринки;
- покращенні стану аграрної сфери і підвищенні рівня продовольчої безпеки;
- зміцненні соціально-економічного потенціалу агроформувань;
- зміцненні політичної стабільності держави та закріплення гарантійних зобов'язань владних структур.

Євроінтеграційні процеси ставлять нові вимоги до аграрних підприємств України. З одного боку, це комплексний підхід до розвитку аграрного сектора із дотримання принципів збалансованості виробництва найбільш важливих видів продукції. З іншого боку, це вихід на зовнішні ринки із експортом сільськогосподарської продукції, при цьому акцентуючи зусилля не на забезпеченні експорту сировини та напівфабрикатів, а саме на продажі готової продукції. І саме диверсифікація сьогодні є тим процесом, який дасть змогу забезпечити ефективну переробку сільськогосподарської продукції вітчизняних товаровиробників.

Зважаючи на процеси глобалізації, сільськогосподарські підприємства мають формувати для себе перспективний перелік експортних галузей, який буде частиною портфеля їх інноваційних стратегій [6, с.151].

У контексті цієї Угоди про асоціацію між Україною та ЄС співпраця в галузі сільського господарства та розвитку сільських територій охоплюватиме такі сфери:

- формуванню раціональної політики в галузі розвитку сільського господарства, фермерства та сільських територій;
- підвищення адміністративної спроможності на місцях насамперед завдяки впровадженню політики децентралізації;
- збільшення стимулів для забезпечення сталого розвитку сільського господарства шляхом збалансування економічної, екологічної та соціальної складових;

- поширення методів і засобів органічного виробництва сільськогосподарської продукції, зменшення рівня забруднення довкілля, розвитку біотехнологій;

- обмін прогресивним досвідом і знаннями у сфері розвитку сільських територій, впровадження кращої практики у селах України;

- проведення навчань, тренінгів, круглих столів, інформаційних заходів щодо розвитку аграрного сектору та сільських територій, спрямованих на надання інформаційних ресурсів «із перших уст»;

- підвищення рівня конкурентоспроможності села, надання можливості селянам самим не лише вирощувати, а й вигідно продавати свою продукцію;

- стимулювання та сприяння впровадженню інновацій у сільському господарстві шляхом підтримки диверсифікаційних процесів;

- заохочення підвищення якості виробництва сільськогосподарської продукції на рівні фермерських господарств.

Отже, доцільно зазначити, що сьогодні країни Європейського Союзу вже мають сформований комплекс економічних, соціальних, правових та адміністративних інструментів, які дають змогу забезпечити ефективний розвиток аграрної сфери та сільських територій. У цих країнах діє багаторівнева модель управління процесами диверсифікації селянсько-фермерських господарств. Стратегії розвитку аграрної сфери формуються у процесі спільної роботи відповідних міністерств та відомств за участі агропромислових підприємств, об'єднань, екологічних організацій та представників активних груп сільського населення [6, с. 176-179]. Тому дуже важливим моментом у формуванні торговельних взаємозв'язків України та країн Європи має бути орієнтація саме на європейську модель функціонування аграрного сектора.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСП «АМЕТИСТ» ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ

2.1 Загальна характеристика підприємства, аналіз його організаційної структури

Засновниками приватного підприємства ПСП «Аметист», що розташоване у с. Полупанівка, Скалатської громади, Тернопільського району є Земба Петро Франкович. На сьогодні він є Головою цього підприємства.

Основними напрямками діяльності фермерського господарства є вирощування зернових та овочевих, технічних та інших сільськогосподарських культур. Свою діяльність ПСП «Аметист» розпочало в квітні 2004 року. У той час підприємство орендувало 38 га поля, де сьогодні здійснює вирощування овочевих культур, таких як морква сортів «Розвал» та «Нанде» та білоголова капуста сортів «Ландіні», «Ліон», «Кріптон», «Структон». На даний момент ПП ПСП «Аметист» орендує 138 га землі, на яких вирощує моркву, буряк столовий, капусту білоголову, сою та кукурудзу.

Предметом діяльності ПСП «Аметист» є:

- виробництво продукції сільськогосподарського призначення;
- перероблення сировинних ресурсів сільського господарства, які виготовляються на власному виробництві або закупаються у сторонніх організацій;
- гуртова та роздрібна торгівля товарами сільськогосподарського виробництва через мережу власних торгівельних закладів, а також бази, які є орендованими для торгівельних цілей;
- закупівля або власне будівництво будівель для забезпечення сільськогосподарського виробництва;
- формування підсобних господарств для забезпечення процесів сільськогосподарського виробництва;

- співпраця з іншими товаровиробниками, укладення угод та організація спільної діяльності;
- надання послуг населенню громади, здійснення перевезень сільськогосподарської продукції;
- інші види діяльності у рамках законодавства України.

Майном ПСП «Аметист» є його основні засоби, а також обігові ресурси та матеріальні цінності. Вартісний обсяг майна підприємства відображено у його балансі. Також слід зазначити, що досліджуване господарство має у власності майно, яке було передано йому засновниками, а також продукції, яку воно виготовляє у процесі своєї виробничо-господарської діяльності. Керує підприємством директор.

До компетенції директора ПСП «Аметист» відноситься:

- здійснення оперативного керівництва діяльністю приватного підприємства;
- розпорядження майном та коштами приватного підприємства у порядку, визначеному Зборами засновників;
- реалізація щорічних планів діяльності приватного підприємства, які затверджуються його учасниками;
- складання проектів планів, звітів про їх виконання, представлення збором учасників річного балансу та звіту про фінансово-господарську діяльність за підсумками року;
- розробка локальних нормативних актів приватного підприємства;
- укладення угод, договорів від імені приватного підприємства;
- затвердження посадових інструкцій, прийом і звільнення працівників приватного підприємства;
- видання наказів, обов'язкових для всіх працівників приватного підприємства.

Організаційна структура ПСП «Аметист» є такою (рис. 2.1). Основною функцією директора приватного підприємства є загальне координування роботи підприємства. На другому рівні управління бачимо головного бухгалтера,

інженера, агронома та зоотехніка. Кожен із них відповідає за свою функціональну сферу діяльності. Головний бухгалтер координує фінансово-грошові потоки ПСП «Аметист», головний агроном відповідає за своєчасність та ефективність обробки земельних ресурсів, головний інженер забезпечує технічну та технологічну складові виробничої діяльності, головний зоотехнік відповідає за сферу тваринництва.

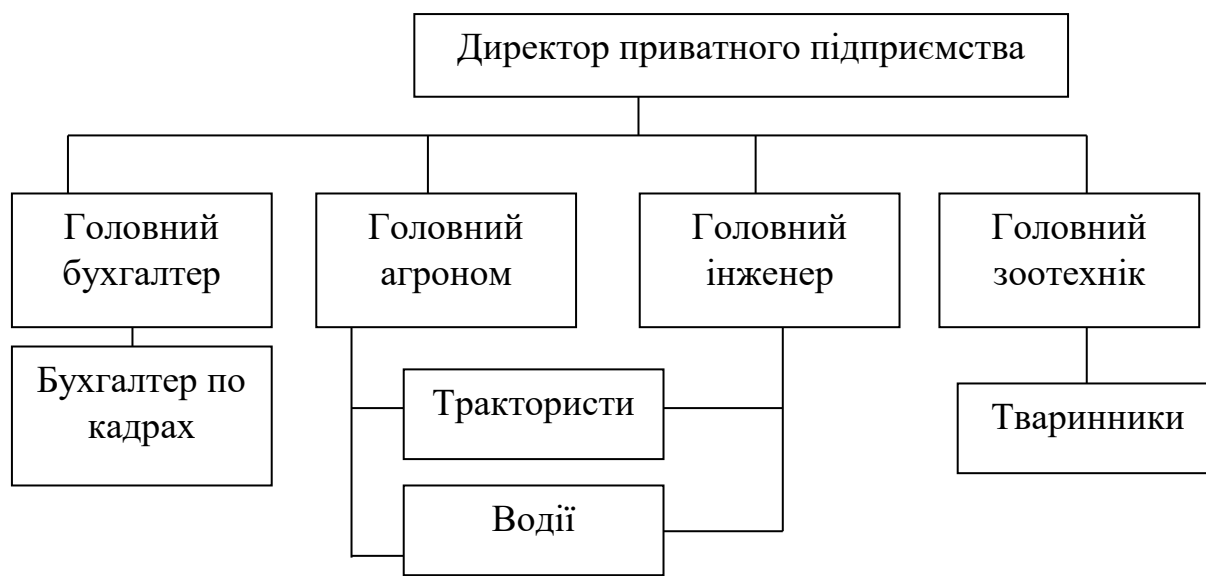


Рисунок 2.1 – Організаційна структура управління ПСП «Аметист»

Організаційна структура досліджуваного підприємства має лінійний тип, який характеризується простотою та високою функціональністю.

Підприємство постійно здійснює аналіз посадкового матеріалу та випуску продукції, яку реалізовує гуртовим та дрібногуртовим покупцям. Так, підприємство здійснює розрахунок поточних потреб, а також робить прогноз обсягів виробництва продукції (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Фактичні обсяги та прогнозні дані виробництва сільськогосподарської продукції ПСП «Аметист»

| Обсяг випуску продукції в натуральних одиницях, тон | Фактичні дані | | | | Прогнозні показники | |
|---|---------------|------|-------|---------------------|---------------------|------|
| | 2018 | 2019 | 2020 | 2021 (9 місяців) | 2022 | 2023 |
| Морква | 90,6 | 90,8 | 100,5 | 100,2 | 135 | 135 |

Продовження таблиці 2.1

| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|--------------------|--------|--------|--------|--------|------|------|
| Капуста білоголова | 100,4 | 105,8 | 110,3 | 110,9 | 140 | 140 |
| Цукровий буряк | 1800,4 | 2100,6 | 3000,8 | 3158,2 | 3600 | 3600 |
| Соя | – | 30,8 | 40,5 | 40,9 | 50 | 50 |

Питому вагу основних видів сільськогосподарської продукції ПСП «Аметист» представлено на рис. 2.2.

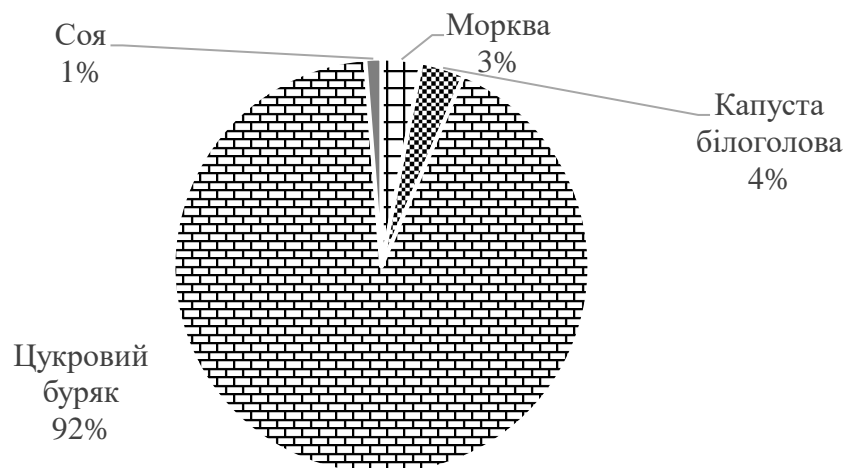


Рисунок 2.2 – Питома вага основних видів продукції ПСП «Аметист» за 9 місяців 2021 року²

Аналізуючи обсяги випуску продукції у 2018-2019 роках ми бачимо, що підприємство значно збільшило обсяг виробництва моркви та цукрового буряка. Також у цей період воно розпочало виробництво сої. Така тенденція прослідковується у зв'язку із збільшенням обсягів землі, яку підприємство обробляє. Так, збільшення посівних площ дало можливість не тільки наростити обсяг продукції, але й розпочати новий напрямок діяльності підприємства. У динаміці 2018 – 2020 років підприємство нарощує виробництво продукції, орієнтуючись на попит, а також на площі, які воно в змозі обробляти (табл. 2.2). У перспективному плануванні на 2022 та 2023 роки підприємство сподівається збільшити площі оброблюваних земель. Так, у 2023 році підприємство планує збільшити випуск продукції в середньому на 45-50%. Це свідчить про зростання

² Складено автором за даними звітності підприємства.

обсягу землі, що обробляється. Також підприємство планує придбання високотехнологічної сільськогосподарської техніки, яка дасть змогу значно наростити продуктивність праці та збільшити асортимент вирощуваних сільськогосподарських товарів.

Таблиця 2.2 – Фактичний обсяг випуску та чистий дохід від реалізації виготовленої продукції ПСП «Аметист»³

| Роки / Види продукції | 2018 | | 2020 | | 2021 | |
|-----------------------|---------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------|-------------------------|
| | Обсяг випуску, у натуральних одиницях | Чистий дохід, тис. грн. | Обсяг випуску, у натуральних одиницях | Чистий дохід, тис. грн. | Обсяг випуску, у натуральних одиницях | Чистий дохід, тис. грн. |
| Морква | 90,6 | 3801,26 | 90,8 | 4548,90 | 100,5 | 2603,80 |
| Капуста білоголова | 100,4 | 3215,90 | 105,8 | 1476,50 | 110,3 | 1551,60 |
| Цукровий буряк | 1800,4 | 14843,70 | 2100,6 | 11896,30 | 3000,8 | 12263,80 |
| Соя | 30,1 | 2336,84 | 30,8 | 2617,30 | 40,5 | 2799,80 |
| Разом | х | 24197,70 | х | 20539,00 | х | 19219,00 |

Продукція ПСП «Аметист» реалізовується гуртовим покупцям та приватним особам. У своїй діяльності сільськогосподарське підприємство дотримується принципів планування та прогнозування випускнення продукції, а також прогнозування можливих ринкових коливань та ймовірних обсягів вирощеної продукції. Характерною рисою сільськогосподарського виробництва є залежність від природно-кліматичних умов, що в значній мірі може впливати на вирощення культур і, як наслідок, на кінцевий обсяг доходів підприємства.

Серед переваг і недоліків сільськогосподарського виробництва ПСП «Аметист» можна зазначити:

- порівняно невеликі витрати на виробництво товару;
- постійна потреба товару протягом року;

³ Сформовано автором за даними звітності підприємства.

- доступна вартість товару для всіх верств населення;
- транспортабельність товару;
- висока якість;
- екологічна чистота товару;
- товар не потребує спеціальних умов зберігання;
- не являється товаром, що швидко псується;
- особистий досвід у виробництві товару.
- залежність від природно-кліматичних умов.

Ринковими конкурентами ПСП «Аметист» є юридичні та фізичні особи, що реалізують однакову або схожу сільськогосподарську продукцію в тій самій місцевості. У Тернопільському районі працюють сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства, а також спеціалізовані фірми по закупівлі сільськогосподарської продукції. Конкурентоспроможність продукції ПСП «Аметист» утримується за рахунок підвищення якості товару, зменшення собівартості продукції, розширення посівних площ, придбання власної сільськогосподарської техніки, складських приміщень та залучення спеціалістів, які надають консультації з питань управління та моніторингу ринку засобів захисту рослин, насіння, мінеральних та мікродобрив, паливно-мастильних матеріалів, сільськогосподарської техніки, ринків реалізації сільськогосподарської продукції.

У виробництві сільськогосподарських культур можливі такі ризики як зміна податкового законодавства, коливання цін на продукцію, зниження попиту на продукцію, низький рівень платоспроможності населення, несприятливі природно-кліматичні умови та інші. Для мінімального скорочення цих ризиків керівництво ПСП «Аметист» постійно моніторить зміни у законодавстві, вивчає ринок насиченості продукцією, вдосконалює процес виробництва продукції та впроваджує технології її переробки безпосередньо на підприємстві.

На виробництво сільськогосподарських культур впливають безліч факторів. Тому необхідно проводити страхування культур, проводити закупівлю якісного сортового посівного матеріалу, який має стійкості до негативних

природних факторів, впроваджувати досягнення науки, техніки передового досвіду в рослинництві і тваринництві, постійно планувати і аналізувати роботу агропідприємств, розробляти бізнес-плани і проектні рішення для залучення інвестицій, кредитування та створення спільних підприємств, тісно співпрацювати з дорадчими службами для агробізнесу.

2.2 Дослідження процесу формування собівартості продукції підприємства та визначення потреби у диверсифікації його діяльності

ПСП «Аметист» здійснює оперативний та бухгалтерський облік результатів своєї роботи, веде статистичну звітність. Крім того, сільськогосподарське підприємство постійно здійснює аналіз своєї діяльності в частині витрат і калькуляції собівартості (табл. 2.3). Адже зниження собівартості продукції може стати одним із найвагоміших стимулів диверсифікації його діяльності.

Таблиця 2.3 – Аналіз витрат та калькуляція собівартості продукції ПСП «Аметист»

| № з/п | Показники, тис. грн. | Роки | | | Абсолютне відхилення | |
|-------|--|---------|-------|-------|----------------------|---------------|
| | | 2018 | 2019 | 2020 | 2019/ 2018 | 2020/ 2019 |
| 1 | Чистий дохід від реалізації продукції | 24197,7 | 20539 | 19219 | -3658,70 | -1320,00 |
| 2 | Собівартість | 14781,9 | 7600 | 7600 | -7181,90 | 0,00 |
| | у тому числі: | | | | | |
| 2.1 | сировина | 2660,74 | 1368 | 1451 | -1292,74 | 83,20 |
| 2.2 | матеріали | 1921,65 | 988 | 1024 | -933,65 | 35,50 |
| 2.3 | покупні та комплектуючі вироби | 295,64 | 152 | 164,3 | -143,64 | 12,30 |
| 2.4 | паливо | 1330,37 | 684 | 789,7 | -646,37 | 105,70 |
| 2.5 | електрична та теплова енергія | 739,1 | 380 | 450,6 | -359,10 | 70,60 |
| 2.6 | фонд заробітної плати робітників | 2572,05 | 1322 | 1024 | -1249,65 | -298,80 |
| 2.8 | амортизація основних виробничих фондів | 2956,38 | 1520 | 1652 | -1436,38 | 131,80 |
| | Інші операційні витрати | 3100 | 4100 | 4100 | 1000,00 | 0,00 |
| | Чистий прибуток | 6315,8 | 6079 | 4759 | -236,80 | -1320,00 |

У ході аналізу даних щодо витрат та калькуляції собівартості продукції ПСП «Аметист» можна зазначити, що обсяг чистого доходу від реалізації сільськогосподарських товарів протягом 2018-2020 стабільно знижується. У порівнянні із 2018 роком реалізація продукції зменшилась на 25,9%. У той же час собівартість продукції постійно зростає, що є негативним фактором для підприємства. Вона зазнала збільшення через низку чинників, які не залежать від підприємства, а саме: зростання вартості сировини, матеріалів, покупних комплектуючих, палива, а також теплової і електричної енергії. У той же час на підприємстві намагаються не враховувати зовнішніх факторів і зберегти працівників за допомогою підвищення кожного року фонду заробітної плати. Таким чином, підприємство працює стабільно і не має нестачі кадрових ресурсів. Незважаючи на зростання собівартості продукції, ПСП «Аметист» виробляє якісну продукцію, яка користується попитом. Проте залучення більш технологічного обладнання та підвищення продуктивності виробництва продукції дало б змогу підвищити конкурентні переваги ПСП «Аметист». Тому ми можемо розглядати технічну та технологічну диверсифікацію досліджуваного підприємства як один із шляхів покращення його розвитку.

Основні функції технічного та технологічного забезпечення виробничих процесів покладаються на основні засоби ПСП «Аметист». Тому метою аналізу наявності та руху основних засобів приватного підприємства є пошук резервів підвищення ефективності їх використання, дослідження потреби у диверсифікації.

У процесі дослідження ми використовували такі джерела інформації як баланс підприємства, а також примітки до річної фінансової звітності. Першим етапом аналізу є оцінювання наявності, структури та руху основних фондів ПСП «Аметист» (табл. 2.4). Результати аналізу динаміки складу основних засобів підприємства виявили значні зміни в обсязі та складі основних засобів ПСП «Аметист», а саме: їх обсяг у динаміці 2018 – 2020 років зріс на 4541 тис. грн., пасивна частина основних засобів у 2020 році склала 33,4% вартості загального обсягу.

Таблиця 2.4 – Аналіз наявності, структури і руху основних засобів ПСП «Аметист»

| № з/п | Основні фонди | 2018 рік | | 2019 рік | | 2020 рік | |
|-------|--|--|----------------|--|----------------|--|----------------|
| | | Залишкова вартість на кінець року, тис. грн. | Питома вага, % | Залишкова вартість на кінець року, тис. грн. | Питома вага, % | Залишкова вартість на кінець року, тис. грн. | Питома вага, % |
| 1 | Будівлі, споруди виробничого призначення | 1349,46 | 30,4 | 3826,88 | 32,7 | 2999,32 | 33,4 |
| 2 | Робочі машини та устаткування | 1211,85 | 27,3 | 3323,65 | 28,4 | 2568,28 | 28,6 |
| 3 | Транспортні засоби | 1038,73 | 23,4 | 2878,94 | 24,6 | 1984,58 | 22,1 |
| 4 | Інші основні засоби | 838,97 | 18,9 | 1673,53 | 14,3 | 1427,82 | 15,9 |
| 5 | Разом | 4439,00 | 100,0 | 11703,00 | 100,0 | 8980,00 | 100,0 |

Машини та обладнання, а також транспортні засоби становлять досить велику частку основних засобів підприємства, їх частка у 2020 році становила відповідно 28,6 та 22,1% від загальної вартості основних засобів ПСП «Аметист». Результати аналізу наявності, руху і структури основних засобів досліджуваного підприємства у динаміці 2018-2020 років наведено на рис. 2.3.

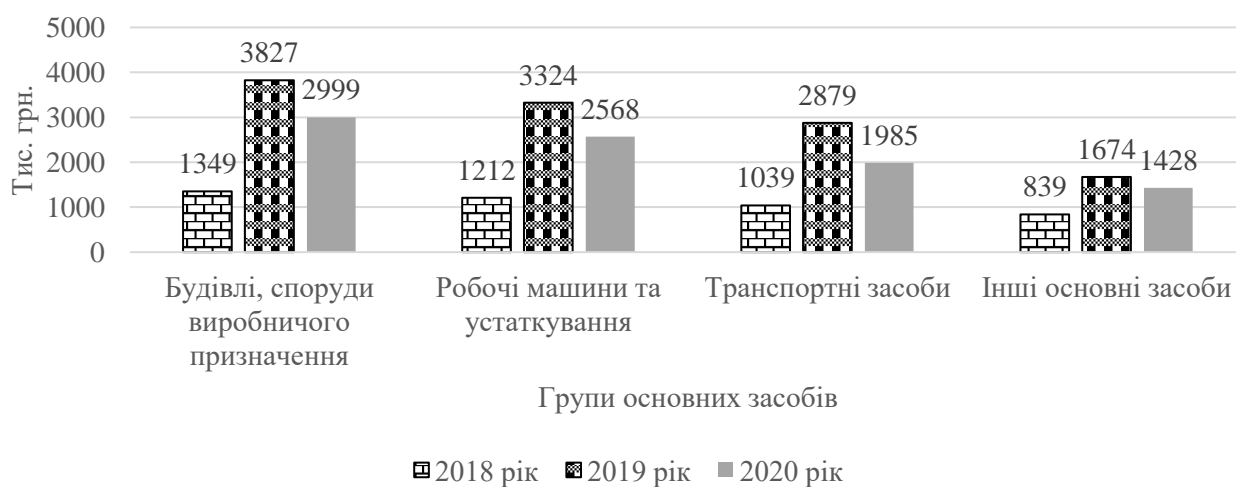


Рисунок 2.3 – Динаміка вартості основних засобів ПСП «Аметист» у 2018-2020 роках

Більшість обладнання підприємства є морально та фізично застарілим, про що свідчать значні обсяги зносу основних засобів. Тому важливо оновити технічне забезпечення підприємства. Це значно збільшить продуктивність виробництва, дозволить обробляти більшу площу земель за короткий період часу, дасть змогу провести комплексну диверсифікацію виробничих процесів.

Для подальшого аналізу доцільності проведення диверсифікації необхідно опиратись не тільки на обсяги виготовленої продукції, основних засобів, а також на потребу в ресурсах ПСП «Аметист». Завдяки ресурсному потенціалу підприємство може здійснювати подальше виготовлення продукції та прогнозувати прибутковість або збитковість в своїй діяльності. Прогнозовану потребу в ресурсах зазначено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Прогнозована потреба в ресурсах ПСП «Аметист» у розрізі 2022-2026 років⁴

| Основні фонди, тис. грн. | 2022 | | 2023 | | 2024 | | 2025 | | 2026 | |
|-----------------------------|---------------------|--|---------------------|--|---------------------|--|---------------------|--|---------------------|--|
| | Вартість, тис. грн. | Вартість перехідного запасу, тис. грн. | Вартість, тис. грн. | Вартість перехідного запасу, тис. грн. | Вартість, тис. грн. | Вартість перехідного запасу, тис. грн. | Вартість, тис. грн. | Вартість перехідного запасу, тис. грн. | Вартість, тис. грн. | Вартість перехідного запасу, тис. грн. |
| Сировина та матеріали | 570 | 326 | 956 | 324 | 1220 | 412 | 1366 | 312 | 1900 | 412 |
| Покупні та комплектуючі | 51 | 12 | 150 | 75 | 300 | 250 | 350 | 120 | 700 | 300 |
| Паливо | 512 | 175 | 686 | 320 | 820 | 230 | 920 | 250 | 1430 | 100 |
| Енергія | 70 | – | 80 | – | 90 | – | 90 | – | 100 | – |
| Разом | 1203 | 513 | 1872 | 719 | 2430 | 892 | 2726 | 682 | 4130 | 812 |

Із даних таблиці можна визначити, що підприємство здійснює розрахунок потрібних ресурсів із врахуванням перехідного періоду запасу, розуміючи потребу акумулювання певних ресурсів в грошовому еквіваленті. Одними із

⁴ Згруповано автором на основі даних бізнес-плану підприємства.

основних ресурсів для підприємства є сировина та матеріали, а також паливо, яке використовується в основному виробничому процесі. ПСП «Аметист» у своїх прогнозах визначає збільшення ціни на сировину та матеріали на 70%, на паливо – 64,19%. Даний прогноз підприємство здійснює завдяки аналізу попередніх років, при стабільному зростанні цін на паливо, сировину та матеріали. Таким чином, можемо зробити висновок про наявність на підприємстві ефективної системи бізнес-планування, що також є позитивним фактором при розробленні стратегії диверсифікації діяльності.

2.3 Аналіз фінансових передумов процесу диверсифікації ПСП «Аметист»

Можливість диверсифікації діяльності досліджуваного підприємства у великій мірі залежить від фінансових можливостей ПСП «Аметист». Прибуток є одночасно метою та засобом диверсифікації, хоча власні ресурси сільськогосподарського підприємства не є єдиним джерелом фінансування його прогресивних змін. Для визначення фінансових передумов диверсифікації діяльності ПСП «Аметист» доцільно провести аналіз балансових показників його розвитку, відокремивши показники активу і пасиву (табл. 2.6 і 2.7).

Характерні особливості, наявність яких у балансі ПСП «Аметист» дає змогу робити висновок про позитивний розвиток у фінансовій сфері, є:

1) зростання первісної вартості основних виробничих фондів в період 2018-2019 років на 7509 тис. грн., або на 80,4%. Таке збільшення свідчить про придбання підприємством обладнання в аналізованому періоді, але в той же час у 2020 році у підприємства відбулось незначне зменшення первісної вартості основних фондів в порівнянні з 2019 роком на 2733 тис. грн., або на 16,2%. Дане зменшення свідчить про значний знос закупленого обладнання, що є передумовою для подальших капіталовкладень на оновлення або ремонт обладнання. Підприємство здійснює постійну закупівлю комплектуючих і в планах, і прогнозах закладає певну кількість фінансових ресурсів;

Таблиця 2.6 – Горизонтальний та вертикальний аналіз активу балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років

| Актив | На кінець 2018 року | На кінець 2019 року | На кінець 2020 року | Абсолютне відхилення, тис. грн. | | Відносне відхилення, % | | Питома вага, % | | | Зміни у питомій вазі, % | |
|--|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------------------|----------------|------------------------|--------------|----------------|-------------|-------------|-------------------------|-------------|
| | | | | 2018/2019 | 2019/2020 | 2018/2019 | 2019/2020 | 2018 | 2019 | 2020 | 2018/2019 | 2019/2020 |
| 1. Необоротні активи | | | | | | | | | | | | |
| Основні засоби: | 4439,0 | 11703,0 | 8980,0 | 7264,0 | -2723,0 | 163,6 | -23,3 | 19,4 | 37,8 | 35,2 | 18,4 | -2,6 |
| первісна вартість | 9337,0 | 16846,0 | 14123,0 | 7509,0 | -2723,0 | 80,4 | -16,2 | 40,7 | 54,4 | 55,3 | 13,6 | 0,9 |
| знос | 4898,0 | 5143,0 | 5143,0 | 245,0 | 0,0 | 5,0 | 0,0 | 21,4 | 16,6 | 20,1 | -4,8 | 3,5 |
| Усього за розділом 1 | 6989,0 | 14386,0 | 12056,0 | 7488,0 | -2330,0 | 108,6 | -16,2 | 30,1 | 46,4 | 47,2 | 16,3 | 0,8 |
| 2. Оборотні активи | | | | | | | | | | | | |
| Запаси | 11396,5 | 14834,0 | 12056,0 | 3437,5 | -2778,0 | 30,2 | -18,7 | 49,7 | 47,9 | 47,2 | -1,8 | -0,7 |
| у тому числі готова продукція | 858,0 | 1493,0 | 4073,0 | 635,0 | 2580,0 | 74,0 | 172,8 | 3,7 | 4,8 | 15,9 | 1,1 | 11,1 |
| Поточні біологічні активи | 24,0 | | | -24,0 | 0,0 | -24,0 | 24,0 | -24,0 | 48,0 | -48,0 | 72,0 | -96,0 |
| Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги | 3960,0 | 576,0 | 794,4 | -3384,0 | 218,4 | -85,5 | 37,9 | 17,3 | 1,9 | 3,1 | -15,4 | 1,3 |
| Інша поточна дебіторська заборгованість | 549,0 | 1180,8 | 1897,0 | 631,8 | 716,2 | 115,1 | 60,7 | 2,4 | 3,8 | 7,4 | 1,4 | 3,6 |
| Усього за розділом 2 | 15929,5 | 16590,8 | 13482,4 | 661,3 | -3108,4 | 4,2 | -18,7 | 69,5 | 53,6 | 52,8 | -15,9 | -0,8 |
| БАЛАНС | 22918,5 | 30976,8 | 25538,4 | 8058,30 | -5438,40 | 35,16 | -17,56 | 100,00 | 100,00 | 100,00 | 0,00 | 0,00 |

Таблиця 2.7 – Горизонтальний та вертикальний аналіз пасиву балансу ПСП «Аметист» у динаміці 2018-2020 років

| Пасив | На кінець 2018 року | На кінець 2019 року | На кінець 2020 року | Абсолютне відхилення, тис. грн. | | Відносне відхилення, % | | Питома вага, % | | | Зміни у питомій вазі, % | |
|---|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------------------|----------------|------------------------|--------------|----------------|--------------|--------------|-------------------------|--------------|
| | | | | 2018/2019 | 2019/2020 | 2018/2019 | 2019/2020 | 2018 | 2019 | 2020 | 2018/2019 | 2019/2020 |
| 1. Власний капітал | | | | | | | | | | | | |
| Зареєстрований (пайовий) капітал | 10,0 | 10,0 | 10,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 |
| Додатковий капітал | 1400,7 | | | -1400,7 | 0,0 | -1400,7 | 1400,7 | -1400,7 | 2801,4 | -2801,4 | 4202,1 | -5602,8 |
| Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) | 13759,8 | 19838,8 | 19542,4 | 6079,0 | -296,4 | 44,2 | -1,5 | 60,0 | 64,0 | 76,5 | 4,0 | 12,5 |
| Усього за розділом 1 | 15170,5 | 19848,8 | 19552,4 | 4678,3 | -296,4 | 30,8 | -1,5 | 66,2 | 64,1 | 76,6 | -2,1 | 12,5 |
| 3. Поточні зобов'язання | | | | | | | | | | | | |
| Короткострокові кредити банків | – | 5029,0 | 4160,0 | 5029,0 | -869,0 | | -17,3 | 0,0 | 16,2 | 16,3 | 16,2 | 0,1 |
| товари, роботи, послуги | 5492,0 | 5599,0 | 1326,0 | 107,0 | -4273,0 | 1,9 | -76,3 | 24,0 | 18,1 | 5,2 | -5,9 | -12,9 |
| Інші поточні зобов'язання | 2256,0 | 500,0 | 500,0 | -1756,0 | 0,0 | -77,8 | 0,0 | 9,8 | 1,6 | 2,0 | -8,2 | 0,3 |
| Усього за розділом 3 | 7748,0 | 11128,0 | 5986,0 | 3380,0 | -5142,0 | 43,6 | -46,2 | 33,8 | 35,9 | 23,4 | 2,1 | -12,5 |
| БАЛАНС | 22918,5 | 30976,8 | 25538,4 | 8058,3 | -5438,4 | 35,2 | -17,6 | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 0,0 | 0,0 |

1) збільшення запасів готової продукції на 635 тис. грн. (2018-2019 роки) та на 2580 тис. грн. (2019-2020 роки), що може означати як планове формування резервів продукції на майбутні періоди, так і проблеми зі збутом продукції;

2) за 2019 рік у порівнянні з 2018 роком значно змінилося співвідношення необоротних та оборотних активів підприємства. Так, на кінець 2018 року необоротні активи склали 30,1% у загальній балансовій вартості підприємства, а питома вага необоротних активів становила 69,5%. На кінець 2019 року питома вага необоротних активів знизилась до 46,4%, тоді як частка оборотних активів зросла до 53,6%. У той же час у порівнянні 2019-2020 років відбулись незначні зміни співвідношення необоротних та оборотних активів підприємства. Так, на кінець 2019 року необоротні активи склали 46,4% у загальній балансовій вартості підприємства, а питома вага необоротних активів становила 53,6%. На кінець 2020 року питома вага необоротних активів знизилась до 47,2%, у той час як частка оборотних активів зросла до 52,6%. Такий стан речей є позитивним, оскільки зменшення частки необоротних активів мало місце через скорочення дебіторської заборгованості та зниження рівня запасів;

3) зниження поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 4136,5 тис. грн., що склало 40,9%;

4) зростання величини власного капіталу підприємства у період 2018-2019 років на 4678,3 тис. грн., що склало 30,8% і незначне зменшення даного показника в порівнянні 2019-2020 років лише на 1,5%;

5) при аналізі поточних зобов'язань можна зазначити, що у 2018-2019 роках відбулось значне збільшення поточних зобов'язань на 3380 тис. грн, або на 43,6%, що свідчить про закупівлю певних ресурсів. У той же час при аналізі 2019-2020 років необхідно зауважити значне зниження загального обсягу поточних зобов'язань на 5142 тис. грн. або на 46,2%, що свідчить про ефективну діяльність підприємства;

б) у розрізі 2018-2020 років відбулось зниження валюти балансу на 5438,4 тис. грн., що склало 17,6% на кінець 2020 року у порівнянні із завершенням 2019 року, хоча в той же період відбулось збільшення валюти балансу у 2019 році на 8058,3 тис. грн. в порівнянні з 2018 роком, що склало 35,2%. Тобто в загальному підрахунку трьох років можна зазначити, що валюта балансу збільшилась на 17,6%;

7) інші поточні фінансові зобов'язання у кінцевому періоді 2020 року не зазнали змін, а в порівнянні 2018-2019 років зменшились на 77,8%;

Про негативні зміни у господарській діяльності ПСП «Аметист» свідчать:

1) зростання обсягу дебіторської заборгованості підприємства у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 218,4 тис. грн., що склало 37,9%. Такий стан речей свідчить про неефективну політику співпраці з дебіторами, необхідність пришвидшення розрахункових операцій та долучення підприємства до процесів факторингу. Слід зазначити, що в порівнянні 2018-2019 роках дебіторська заборгованість зменшилась на 3384 тис. грн. або на 85,5%;

2) наявність непокритого збитку у розмірі 19542,4 тис. грн. є загрозовою тенденцією розвитку підприємства та може призвести до його банкрутства у майбутніх періодах.

Отже, результати дослідження фінансових передумов диверсифікації діяльності ПСП «Аметист» дають змогу зробити висновок про стабільний розвиток підприємства, покращення його фінансового стану, перспективу забезпечення підприємства якісним і новим обладнанням, зменшення кредиторської заборгованості і якісну політику менеджменту підприємства. Усе це свідчить про реальну перспективу прогресивних змін у недалекому майбутньому.

Керівництво ПСП «Аметист» у діяльності шукає нових шляхів розвитку. Для майбутньої диверсифікації своєї діяльності підприємство здійснює аналіз привабливих інвестиційних надходжень. Потребу в додаткових інвестиціях і формування джерел фінансування представлено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Потреба в додаткових інвестиціях і формування джерел фінансування ПСП «Аметист»⁵

| № з/п | Потреба в додаткових інвестиціях, тис. грн. | Рік | | | | | Усього | № з/п | Джерела фінансування, тис. грн. | Рік | | | | | Усього |
|-------|---|------|------|------|------|------|--------|-------|---------------------------------|------|------|------|------|------|--------|
| | | 2022 | 2023 | 2024 | 2025 | 2026 | | | | 2022 | 2023 | 2024 | 2025 | 2026 | |
| 1 | Основний капітал | 3450 | 4100 | 4600 | 5600 | 6700 | 24450 | 1 | Акціонерний капітал | 1543 | 1920 | 2220 | 2730 | 3820 | 12233 |
| 1.1 | Будівлі, споруди виробничого призначення | 1700 | 1900 | 2000 | 2500 | 3000 | 11100 | 2 | Довгострокові позики | 1500 | 1500 | 1500 | 1500 | 1500 | 7500 |
| 1.2 | Робочі машини та обладнання | 950 | 1200 | 1400 | 1700 | 2000 | 7250 | 3 | Інші джерела фінансування | 494 | 787 | 1010 | 1530 | 1560 | 5381 |
| 1.3 | Транспортні засоби | 800 | 1000 | 1200 | 1400 | 1700 | 6100 | | | | | | | | |
| 2 | Оборотний капітал | 90 | 110 | 130 | 160 | 180 | 670 | | | | | | | | |
| 3 | Разом потреба в додаткових інвестиціях | 3537 | 4207 | 4730 | 5760 | 6880 | 25114 | 4 | Разом джерела фінансування | 3537 | 4207 | 4730 | 5760 | 6880 | 25114 |

⁵ Сформовано автором на основі бізнес-плану підприємства.

Приватне підприємство для збільшення власного капіталу кожного року потребує залучення додаткових інвестицій і планує збільшити власний капітал у 2026 році з 3450 тис. грн. до 6700 тис. грн., що складає 48,5%. Збільшення власного капіталу дасть змогу наростити засоби праці і покращити виготовлення продукції. Так, заплановане зростання капіталу у 2026 році в порівнянні з 2022 роком складає 59,6%, що може в подальшому негативно відзначитись на платоспроможності підприємства по відношенню до запозичених зобов'язань.

У підприємства запланувало побудувати овочесховище, що в свою чергу допоможе протягом довгого періоду часу зберігати випущену продукцію. Залучення додаткових інвестицій для будівництва овочесховища можна прослідкувати в плануванні збільшення капіталу для будівель та споруд виробничого призначення. Так заплановано отримати додаткових інвестицій протягом 2018-2022 років в невеликих кількостях, але в порівнянні 2018-2022 року ця сума збільшується на 1300 тис. грн., що складає 43,33%.

ПП ПСП «Аметист» у своєму розвитку наріжним каменем визначає новим високопродуктивним обладнанням, а також транспортними засобами котрі б могли доставляти продукцію до складських приміщень, а також до кінцевого споживача. Так, в прогностні плани закладено залучення додаткових інвестицій в робочі машини та обладнання, а також у транспортні засоби в розрізі 2018-2022 років у 52,5% та 52,9% відповідно.

Серед джерел фінансування котрі закладає ПП ПСП «Аметист» в своїй планово-прогностній діяльності можна зазначити довгострокові позики. Всього довгострокових позик підприємство планує залучити в сумі 7500 тис. грн., що в подальшому може негативно відзначитись на платоспроможності підприємства. На доповнення аналізу балансу необхідно провести дослідження зведених фінансових показників ПСП «Аметист» (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Фінансові показники ПСП «Аметист»

| Коефіцієнт | 2018 | 2019 | 2020 | 2021 (9 місяців) | Абсолютне відхилення | | |
|---|------|------|------|------------------------|----------------------|-----------|-----------|
| | | | | | 2019/2018 | 2020/2019 | 2021/2020 |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 |
| Коефіцієнт поточної ліквідності | 1,1 | 1,6 | 2,1 | 4,3 | 0,5 | 0,5 | 2,2 |
| Коефіцієнт абсолютної ліквідності | 0,7 | 1,2 | 1,6 | 3,4 | 0,5 | 0,4 | 1,8 |
| Коефіцієнт покриття | 5,3 | 5,6 | 5,1 | 4,9 | 0,3 | -0,5 | -0,2 |
| Коефіцієнт концентрації власного капіталу | 0,12 | 0,12 | 0,13 | 0,14 | 0 | 0,01 | 0,01 |
| Коефіцієнт фінансової залежності | 1,25 | 1,22 | 1,12 | 1,07 | -0,03 | -0,1 | -0,05 |
| Коефіцієнт маневреності власного капіталу | 0,16 | 0,2 | 0,27 | 0,27 | 0,04 | 0,07 | 0 |
| Коефіцієнт концентрації позикового капіталу | 0,2 | 0,18 | 0,06 | 0,06 | -0,02 | -0,12 | 0 |
| Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів | 0,18 | 0,18 | 0,07 | 0,07 | 0 | -0,11 | 0 |
| Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів | 0,29 | 0,23 | 0,12 | 0,08 | -0,06 | -0,11 | -0,04 |
| Коефіцієнт загальної оборотності капіталу | 0,78 | 0,86 | 1,43 | 1,29 | 0,08 | 0,57 | -0,14 |
| Коефіцієнт оборотності готової продукції | 8,4 | 8,7 | 9 | 9,3 | 0,3 | 0,3 | 0,3 |
| Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості | 5,2 | 4,6 | 6,3 | 4,3 | -0,6 | 1,7 | -2 |

Продовження таблиці 2.9

| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 |
|---|------|------|------|------|------|------|------|
| Середній строк обороту кредиторської заборгованості | 74 | 68 | 63 | 57 | -6 | -5 | -6 |
| Коефіцієнт оборотності власних коштів | 3,2 | 3,4 | 3,6 | 3,8 | 0,2 | 0,2 | 0,2 |
| Чиста норма прибутку | 0,64 | 1,5 | 1,59 | 2,1 | 0,86 | 0,09 | 0,51 |
| Загальний дохід на активи | 0,51 | 0,65 | 0,71 | 0,82 | 0,14 | 0,06 | 0,11 |

Коефіцієнт ліквідності ПСП «Аметист» дає змогу оцінити спроможність сільськогосподарського підприємства погасити короткотермінові кредити за рахунок власних оборотних активів. На даному підприємстві в розрізі 2018-2021 років даний коефіцієнт стрімко зростає. Це дає змогу зробити висновок про те, що вартість поточних активів перевищує суму поточних зобов'язань, що є досить позитивним для підприємства.

Коефіцієнт фінансової стійкості – індикатор, який свідчить про здатність підприємства залишатися платоспроможним у довгостроковій перспективі. Так, проаналізувавши коефіцієнт концентрації власного капіталу, який є меншим нормативного значення. Отже, можна зробити висновок, що підприємство не має фінансової стабільності і в більшій мірі залежить від кредиторів.

У ході аналізу коефіцієнта фінансової залежності слід відмітити, що він є значно нижчим нормативного значення. Це свідчить про те, що підприємство нераціонально використовує фінансові ресурси. Дане зниження також вказує на нездатність приватного підприємства проводити прогнозовану діяльність в довгостроковій перспективі. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує значне зростання на протязі 2018-2021 років, що є позитивним фактором для підприємства. Дане зростання свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу ПСП «Аметист» свідчить про те, що підприємство в правильному руслі використовує наявні фінансові інструменти або позиковий капітал, що є позитивним фактором для діяльності підприємства. У динаміці 2018-2021 року коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів зростає, що є негативною тенденцією, яка означає, що підприємство все більше залежить від зовнішніх інвесторів. Зменшення коефіцієнта співвідношення позикових та власних коштів у динаміці 2018-2021 років показує, що у підприємства в обігу знаходиться більше позикових коштів, ніж власних, і це співвідношення стає все більш помітним. Це пояснюється тим, що власні кошти підприємства мають тенденцію до скорочення, а позикові кошти – до збільшення, що є негативним фактором для підприємства.

Зростання коефіцієнта загальної оборотності капіталу ПСП «Аметист» в досліджуваному періоді свідчить про ступінь результативності керування власними ресурсами сільськогосподарського підприємства. Покращення коефіцієнту оборотності готової продукції протягом 2018-2021 років свідчить про збільшення виручки. Такий стан речей є позитивним фактором розвитку підприємства і дає змогу говорити про зростання оборотності активів ПСП «Аметист».

Отже, у другому розділі кваліфікаційної роботи магістра проведено загальну характеристику підприємства, здійснено аналіз його організаційної структури, досліджено процес формування собівартості продукції підприємства та визначено потребу у диверсифікації його діяльності, а також проведено аналіз фінансових передумов диверсифікації. Результати дослідження підтвердили готовність та фінансову спроможність ПСП «Аметист» до прогресивних змін.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЕКТНИХ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСП «АМЕТИСТ»

3.1 Урізноманітнення діяльності підприємства шляхом вирощування нових культур, потрібних для раціонального харчування людини

За останні десять років в Україні можемо спостерігати збільшення виробництва та експорту продукції сільськогосподарських виробників. На сьогодні можемо констатувати, що аграрний сектор забезпечує близько 12% валової доданої вартості країни, а також формує робочі місця для більш, ніж 17% зайнятого населення сільської місцевості, а також є однією із галузей, що демонструє стійке зростання.

Проте сільськогосподарське виробництво найчастіше представлене традиційними видами діяльності: вирощуванням зернових та олійних культур (пшениці і ячменю, соняшника, кукурудзи, овочевих культур), які спрямовуються на виготовлення кормів для тварин, продуктів щоденного споживання, а також на експорт. Також на аграрному ринку нерідко переважають технічні культури.

Поряд з цим сьогодні у світі все більшого поширення набуває тенденція здорового харчування, урізноманітнення раціону з метою максимального забезпечення мікроелементами та поживними речовинами. Отже, в Україні та світі постійно збільшується кількість людей, які хочуть споживати здорову їжу.

У зв'язку з цим зростає попит на продукти харчування, які мають додаткову споживчу цінність. Сюди можемо віднести органічні та екологічно чисті продукти, харчування для людей, які займаються спортом, біологічні продукти, фермерську продукцію. Основою виробництва таких

сільськогосподарських товарів є «нішева продукція». Саме у цьому напрямку ми пропонуємо диверсифікувати діяльність ПСП «Аметист».

Термін «нішеві культури» зовсім недавно увійшов до термінології аграріїв. Як правило, таким терміном називають культури, що використовуються у якості сівозміни для основних сільськогосподарських культур. Вони, як правило, не розраховані на масового споживача, площа їх насаджень є невеликою. На ринку таким терміном називають такі товари, на які є тимчасовий або постійний високий попит (комерційний або суспільний). Як правило, їх споживачами є досить вузький сегмент населення, проте цей сегмент готовий досить дорого платити за їх придбання та створює постійний попит.

В умовах регіонального клімату до нішевих культур, які міг би вирощувати ПСП «Аметист» відносимо, наприклад, малопоширені злаки (сорго, коноа, просо, спельту). Важливим є те, що вони вимагають досить великих затрат ресурсів для їх виробництва, тому їх нераціонально вирощувати у великих обсягах. Для великих фермерських господарств це виявляється нерентабельно, оскільки вони застосовують техніку та засоби обробітку великих земельних площ, мають широкозахватну техніку, системи автоматизованого управління та великі логістичні бази.

ПСП «Аметист» є порівняно невеликим фермерським господарством. Воно цілком спроможне застосувати такі агрономічні механізми, які дозволять максимально реалізувати потенціал його земельного фонду і отримати конкурентну перевагу шляхом вирощування окремого виду «нішевої продукції».

Причин розширення сільськогосподарського виробництва ПСП «Аметист» через вирощування саме таких культур є чимало. Найперше це те, що від посіву тих самих рослин із року в рік виснажуються верхні шари ґрунту. Через це врожайність знижується. Ще однією причиною є зміна клімату в нашому регіоні: зараз ми маємо тепліші зими і досить жарке літо. Це означає, що вирощування традиційних культур стає більш енерговитратним,

часто посіви потребують додаткового поливу та коригування термінів посадки і збору урожаю.

Виробництво «нішевих культур» надаватиме ряд переваг ПСП «Аметист» у порівнянні з іншими сільськогосподарськими виробниками. Так, вирощування цих культур має досить високу рентабельність. Крім того, матиме місце урізноманітнення сівозміни, покращення фітосанітарного стану сільськогосподарських угідь та стану поверхневих шарів ґрунту. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва дасть змогу зменшити ризики підприємства у випадку низького врожаю інших видів культур. Проте складністю є досить висока вартість посівного матеріалу, складність та комплексний підхід до пошуку ринку збуту такої продукції, нестабільність попиту на неї. Для цього досліджуваному підприємству необхідно ґрунтовно досліджувати ринку збуту, шукати найбільш затребувані «нішеві культури», розробляти стратегію диверсифікації.

Доцільно також брати за основу досвід успішних фермерських господарств. За даними аналітичних досліджень [20] однією з найбільш рентабельних «нішевих культур» сьогодні є сорго. Ця злакова рослина, яка є багаторічною, є дуже вигідною для вирощування. Вона добре переносить посуху і є практично невразливою для різних шкідників і хвороб. Цей фактор дозволяє вирощувати її органічним способом, не використовуючи при цьому хімічних засобів захисту. Вона може рости у збідненому та засоленому ґрунті, для її обробітки не потрібно спеціальної техніки. Є близько 70 сортів цієї рослини, серед яких цукрове, лимонне та зернове.

Сорго відносимо до сімейства злакових, його зовнішній вигляд дещо схожий на зернову кукурудзу. Застосовують його в якості продуктів харчування, корму для тварин. Воно є сировиною для виробництва спити та біопалива. Із зернового сорго можна виготовляти борошно, крохмаль та крупу. Із нього можна готувати каші, напої, коржі, додавати його до перших та других страв. Ця культура не має у своєму складі клейковини, тому до випічки

із соргового борошна додають ще пшеничне. Рентабельність цієї культури є досить високою і за окремими розрахунками становить близько 200%.

Вкладення коштів у вирощування сорго є досить перспективним завдяки зростаючому попиту на цю сільськогосподарську культуру в Україні і за кордоном. Насіння сорго має значний вміст поживних речовин. Його можна використовувати для приготування кормових сумішей. Оскільки насіння має досить високу крохмалистість, з однієї тони виходить близько 38 дал. спирту, що значно більше, ніж при використанні пшениці (близько 35 дал.).

Виробництво сорго має значний експортний потенціал. На даний час зерно експортується з України в Іспанію, Італію та Ізраїль. Також найбільшими споживачами сорго є африканські країни, що мають досить високу щільність населення. Таким чином, ринок збуту є досить об'ємним.

Для визначення ефективності диверсифікації діяльності ПСП «Аметист» проведемо економічне обґрунтування такого проектного рішення. Адже без належного обґрунтування пропонувані агрозаходи досліджуване підприємство не стане витратити ресурси що не будуть підкріплені прибутковою віддачею посівів.

Для комплексного вивчення технології вирощування сорго зернового в умовах Тернопільської області нами були складені технологічні карти з урахуванням всіх затрат на вирощування культури. До виробничих витрат за технологічними картами включали: вартість обробітку ґрунту, вартість насіння, вартість засобів захисту та добрив, оплату праці та видатки на амортизацію й поточний ремонт, вартість пального й мастильних матеріалів, тощо. Із метою визначення ефективності вирощування такої «нішевої» культури як сорго необхідно розрахувати різні обсяги внесення добрив, враховувати особливості природньо-кліматичних умов нашого регіону, визначати особливості залучення працівників для обробітку культури.

Порівняння економічних показників вирощування трьох сортів сорго зернового наведено в таблиці 3.1. У розрахунку ми брали до уваги всі елементи технології вирощування цієї культури в умовах Тернопільської

області і відрізнялись вони лише досліджуваними агрозаходами. Так, найбільший економічний вплив на технологію вирощування сорго чинить фактор удобрення посівів. Адже самі по собі мінеральні добрива є вартісними і потрібно затрачати значні ресурси для їх придбання.

Відповідно, усі виробничі витрати на технологію вирощування сорго зернового були пораховані нами за цінами 2021 року. Так, вартість насіння, добрив, засобів захисту рослин вираховувалась за цінами станом на лютий-березень 2021 року, тобто до початку посівної компанії. Вартість палива та мастила є середньозваженою величиною за період з січня по вересень 2021 року. Вартість гектара орендної плати за землю визначали спираючись на усереднені дані ПСП «Аметист».

Проте слід зазначити, що обсяг витрат на реалізацію зерна сорго зернового буде у великій мірі залежати від господарської діяльності ПСП «Аметист», прийнятих ним умов економічної співпраці. Тут має значення те, чи зможе підприємство забезпечити наявність окремого працівника, що займається реалізацією зерна і, відповідно, здійснювати його оплату праці. Ще одним фактором, що впливатиме на збутові витрати, стане, наприклад, залучення окремої техніки для доставки зерна відповідно до контракту в порт або ж на елеватор.

У той же час крупні зернові холдинги мають відповідні відділи, що займаються винятково реалізацією продукції, техніку та ресурси.

Оскільки застосування мінеральних добрив доволі значна стаття витрат, то відповідно і витрати з розрахунку на одиницю площі значно залежали від схеми досліду. Так, при відсутності підживлення азотними добривами ПСП «Аметист» витрачатиме 16,8 – 17,5 тис. грн./га, в той час як на максимальному варіанті застосування азотних добрив – 18,7 – 19,4 тис. грн./га.

Слід зазначити, що норма висіву насіння за широкорядних способів сівби сорго зернового незначно відрізняється, тому суттєвого вкладу в формування затрат на вирощування не здійснюватиме, відмінності будуть лише за використання гібридів сорго зернового закордонної селекції.

Таблиця 3.1 – Порівняння економічної ефективності вирощування трьох сортів зернового сорго⁶

| Ширина міжрядь | Норма внесення добрив, кг/га | Урожайність, т / га | Вартість насіння, тис. грн. / га | Вартість добрив, тис. грн. / га | Засоби захисту рослин, тис. грн. / га | Пальне, тис. грн. / га | Заробітна плата, тис. грн. / га | Інші витрати, тис. грн. / га | Всього витрат, тис. грн. / га | Вартість продукції, тис. грн. | Собівартість, тис. грн. / т | Прибуток, тис. грн. / га |
|----------------------|--|---------------------|----------------------------------|---------------------------------|---------------------------------------|------------------------|---------------------------------|------------------------------|-------------------------------|-------------------------------|-----------------------------|--------------------------|
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 |
| Сорт Лан 59 | | | | | | | | | | | | |
| 35 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 4,89 | 1,2 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 16,83 | 26,9 | 3,44 | 10,1 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 5,09 | 1,2 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,46 | 28 | 3,43 | 10,5 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 5,47 | 1,2 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,1 | 30,1 | 3,31 | 12 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 5,5 | 1,2 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,73 | 30,3 | 3,4 | 11,5 |
| 50 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 4,96 | 1,2 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 16,83 | 27,3 | 3,39 | 10,5 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 5,22 | 1,2 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,46 | 28,7 | 3,34 | 11,3 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 5,7 | 1,2 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,1 | 31,4 | 3,17 | 13,3 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 5,73 | 1,2 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,73 | 31,5 | 3,27 | 12,8 |
| 70 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 4,39 | 1,2 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 16,83 | 24,1 | 3,83 | 7,33 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 4,61 | 1,2 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,46 | 25,4 | 3,79 | 7,91 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 5,06 | 1,2 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,1 | 27,8 | 3,57 | 9,75 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 5,08 | 1,2 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,73 | 27,9 | 3,68 | 9,22 |
| Сорт Брига F1 | | | | | | | | | | | | |
| 35 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 7,33 | 1,85 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,48 | 40,3 | 2,38 | 22,9 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 7,68 | 1,85 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,11 | 42,2 | 2,36 | 24,1 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 8,04 | 1,85 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,75 | 44,2 | 2,33 | 25,5 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 8,08 | 1,85 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 19,38 | 44,4 | 2,4 | 25,1 |
| 50 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 8,16 | 1,85 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,48 | 44,9 | 2,14 | 27,4 |

⁶ Складено автором, на основі [21].

Продовження таблиці 3.1

| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 |
|----------------|--|------|------|------|------|------|-----|------|-------|------|------|------|
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 8,39 | 1,85 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,11 | 46,1 | 2,16 | 28 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 8,66 | 1,85 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,75 | 47,6 | 2,16 | 28,9 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 8,69 | 1,85 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 19,38 | 47,8 | 2,23 | 28,4 |
| 70 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 7,62 | 1,85 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,48 | 41,9 | 2,29 | 24,4 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 7,87 | 1,85 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,11 | 43,3 | 2,3 | 25,2 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 8,1 | 1,85 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,75 | 44,6 | 2,31 | 25,8 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 8,14 | 1,85 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 19,38 | 44,8 | 2,38 | 25,4 |
| Сорт Бургго F1 | | | | | | | | | | | | |
| 35 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 7,12 | 1,85 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,48 | 39,2 | 2,45 | 21,7 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 7,36 | 1,85 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,11 | 40,5 | 2,46 | 22,4 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 7,58 | 1,85 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,75 | 41,7 | 2,47 | 23 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 7,61 | 1,85 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 19,38 | 41,9 | 2,55 | 22,5 |
| 50 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 7,55 | 1,85 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,48 | 41,5 | 2,31 | 24,1 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 7,78 | 1,85 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,11 | 42,8 | 2,33 | 24,7 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 8,03 | 1,85 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,75 | 44,2 | 2,33 | 25,4 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 8,07 | 1,85 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 19,38 | 44,4 | 2,4 | 25 |
| 70 | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₀ | 7,1 | 1,85 | 4,99 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 17,48 | 39,1 | 2,46 | 21,6 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₂₀ | 7,39 | 1,85 | 5,62 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,11 | 40,6 | 2,45 | 22,5 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₄₀ | 7,6 | 1,85 | 6,26 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 18,75 | 41,8 | 2,47 | 23,1 |
| | N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀ +N ₆₀ | 7,61 | 1,85 | 6,89 | 2,27 | 2,26 | 0,5 | 5,61 | 19,38 | 41,9 | 2,55 | 22,5 |

У середньому собівартість виробництва однієї тони зерна сорго зернового становитиме 2,73 тис. грн./га, з варіюванням в межах від 2,14 до 3,83 тис. грн./т. Знаючи вартість отриманої продукції та затрати на вирощування зерна доцільно розрахувати прибуток від вирощування даної культури. Так, найвищий прибуток ПСП «Аметист» отримає при вирощуванні гібридів сорго зернового Брігга F1 та Бургго F1. За ширини міжрядь 50 см та застосування азотних добрив в нормі N60P60K60+N40 буде отримано прибуток відповідно 28,9 та 25,4 тис. грн./га.

3.2 Обґрунтування економічної ефективності виробництва рослинного молока на ПСП «Аметист»

Сьогодні все більше людей у світі звертають увагу на такий продукт харчування як рослинне молоко. Аналітики прогнозують, що вже в наступні десять років рослинне молоко може майже повністю замінити коров'яче. Із року в рік попит на рослинне молоко постійно зростає. І така тенденція має місце не лише на зарубіжному, але й на українському ринку.

Такий стан речей має місце через поширення ідей вегетаріанського харчування та способу життя, збільшення кількості людей, які хочуть здорово харчуватися та урізноманітнюють свій щоденний раціон. Також зростає кількість людей, організм яких не сприймає лактози.

За даними дослідників, у динаміці останніх п'яти років обсяги продажу рослинного молока у світі зросли більш ніж на 60%. У той же час продажі коров'ячого молока скоротилися на 15% [22]. Не можна сказати однозначно, є ця тенденція позитивною чи швидше негативною, але цілком імовірно, що скоро рослинний продукт справді зможе замінити молоко тваринного походження.

Враховуючи існуючий на ринку тренд збільшення споживання рослинного молока, ми пропонуємо диверсифікувати діяльність ПСП «Аметист» шляхом закупівлі лінії та розвитку виробництва соєвого молока.

Слід зазначити, що у раціоні людини чільне місце займають продукти, які багаті на білок. Він може мати тваринне або рослинне походження. Перевагою соєвого молока є відсутність у ньому холестерину і досить низький вміст насичених жирних кислот. Такий його склад запобігає серцево-судинним захворюванням. Крім того, ціна соєвого молока є досить помірною. Вона залишається стабільною протягом трьох минулих років, тоді як ціна на молоко тваринного походження постійно зростає та залежить від сезону.

У даний час обсяги виробництва та продажу соєвого молока в світі постійно збільшуються (близько 20% щороку) [23]. Є цільовий сегмент споживачів, які надають перевагу свіжому соєвому молоку. Проте досить багато покупців надають перевагу соєвому молоку із тривалим терміном зберігання. Воно може випускатися в упаковці з алюмінієвої фольги або у спеціальних паперових упаковках. Таке молоко любляють жителі Європи, Південної Америки, країн Далекого Сходу та Японії. На ринку Сполучених Штатів продажі соєвого молока подовженого зберігання складають близько чверті від загального обсягу рослинного молока. Крім того, чітко простежується тенденція до щорічного зростання попиту на цей продукт.

Цю продукцію можна успішно експортувати за кордон. Так, Азіатський та Тихоокеанський регіони є найбільшими споживачами цієї продукції. Вона стрімко набуває популярності в Індії, Китаї, Південній Кореї та Гонконгу. У значній мірі це відбувається тому, що саме в цих країнах активно пропагується вегетаріанство. У відповідь на зростаючий попит саме у сфері веганських продуктів, останніми роками у цю сферу спрямовувались значні обсяги інвестиційних вкладень місцевих інвесторів. Так, у 2019 році індійська компанія «Invigorate Foods» інвестувала шістьсот мільйонів рупій у заводи, які виготовляють продукти із соєвого молока в Індії.

Отже, можемо зробити висновок, що потенціал розвитку цього ринку є досить значним. Відмінність між свіжим соєвим молоком та продуктом із подовженим терміном зберігання полягає насамперед у терміні придатності

та умовах зберігання. Свіже молоко зберігається протягом нетривалого періоду часу (як правило, до трьох днів), у той час як молоко тривалого зберігання має тривалий термін придатності, його можна зберігати навіть при кімнатній температурі. Але при цьому саме у свіжому молоці зберігається найбільше поживних речовин та мікроелементів.

Якщо орієнтуватись на східні ринки, то там більш активно споживають свіже соєве молоко. У той же час європейці надають перевагу напоям із соєвого молока, оскільки у цьому випадку його можна змішувати з іншими корисними продуктами харчування. При цьому такі напої набувають більш яскравих смакових якостей та відтінків. У них, як правило, також використовують свіже соєве молоко. Проте транспортувати його слід лише у спеціальних автомобілях із холодильником, зберігати – у відповідних умовах. Тому свіже соєве молоко завжди є дорожчим.

Слід зазначити, що продуктивність молока у корів змінюється залежно від пори року. Часто буває так, що виробництво молока стрімко знижується через нестачу сировини, його вартість зростає. Це створює значні незручності для споживачів. У випадку із виробництвом соєвого молока такого стану речей можна легко уникнути, оскільки залежність від сезону тут практично відсутня. Окрім цього, свіже соєве молоко містить велику кількість білків, поживних речовин та клітковини. Воно є досить популярним у якості напою влітку і попит на нього продовжує зростати.

Зважаючи на значну прогресивність розвитку такого виду бізнесу, пропонуємо ПСП «Аметист» придбати лінію по виробництву соєвого молока компанії Yung Soon Lih (рис. 3.1). Для співпраці ми обрали саме цю компанію, оскільки Yung Soon Lih надає онлайн консультації у цілодобовому режимі, має у своєму штаті компетентних інженерів, які оперативно вирішують поточні проблеми за допомогою системи дистанційного керування, будуть ефективно співпрацювати з інженерами ПСП «Аметист» для швидкого та своєчасного вирішення виробничих потреб. Про цю

компанію є багато хороших відгуків від сільськогосподарських та харчових підприємств України.



Рисунок 3.1 – Зовнішній вигляд лінії із виробництва соєвого молока [24].

Окрім цього, інженери компанії допоможуть удосконалити сайт ПСП «Аметист» з метою забезпечення найбільш вигідного представлення нових видів продукції, створення сучасного вигляду сайту та здійснення оптимального його наповнення.

Поетапний процес виготовлення соєвого молока буде відбуватися наступним чином (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Етапи процесу виготовлення соєвого молока за допомогою нового устаткування [24]

| № з/п | Назва і характеристика етапу | Агрегати лінії для виготовлення соєвого молока, які будуть використовуватись |
|-------|---|---|
| 1 | 2 | 3 |
| 1 | Подача сої в резервуар для сухих бобів працівником | – |
| 2 | Перенесення сої з резервуара для сухих бобів у машину для замочування та промивання | Шнекова машина для перенесення соєвих бобів або вакуумна машина для перенесення сої |

Продовження таблиці 3.2

| 1 | 2 | 3 |
|----|---|---|
| 3 | Миття та замочування сої | Машина для замочування та прання сої |
| 4 | Подрібнення та відділення сої | Автоматична машина для подрібнення сої та сепарації Okara |
| 5 | Доставка соєвої окари | Транспортна машина Okara |
| 6 | Приготування соєвого молока | Автоматична машина для приготування соєвого молока SE |
| 7 | Зберігання соєвого молока | Резервуар для зберігання соєвого молока |
| 8 | Додавання цукру | Машина для змішування та приправлення соєвого молока |
| 9 | Фільтрування соєвого молока | Машина з подвійним фільтруванням соєвого молока для видалення залишків розвареної м'якоті та занадто великих частинок сироваткового цукру |
| 10 | Гомогенізація соєвого молока | Гомогенізатор соєвого молока високого тиску, концентрація соєвого молока стає більш рівномірною. |
| 11 | Охолодження соєвого молока | Пластинчастий теплообмінник |
| 12 | Наповнення та ущільнення соєвого молока за індивідуальним дизайном за запитом замовника | Машина для ополіскування пляшок, мийна машина для пляшок, машина для формування кришки для наповнення та фольги, машина з гвинтовими кришками, машина для пресування кришки |
| 13 | Маркування пляшок і принтера | Машина для етикетування пляшок, машина для друку пляшок, наклеювання етикеток та друку слів на пляшках |
| 14 | Зберігання продукції | Холодильна камера |

Отже, можемо констатувати, що процес виробництва соєвого молока включає 14 етапів, 13 з яких є повністю автоматизованими. Такий рівень автоматизації дає змогу зробити висновок про високу якість продукції та точне дотримання технологічного процесу її виготовлення. Зразок виготовленої та упакованої продукції може виглядати наступним чином (рис. 3.2).



Рисунок 3.2 – Зразок продукції соєвого молока, виготовленої та упакованої ПСП «Аметист»

Визначимо величину початкових витрат для закупівлі для ПСП «Аметист» лінії із виробництва соєвого молока від компанії Yung Soon Lih (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Початкові витрати на реалізацію проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист»

| № з/п | Вид витрат | Сума, тис. грн. |
|--------------------------|--|-----------------------|
| 1 | Вартість придбання лінії по виробництву соєвого молока | 358,00 |
| 2 | Витрати на транспортування | 7,16 |
| 3 | Монтажні роботи | 14,32 |
| 4 | Пусконалагоджувальні роботи | 9,78 |
| 5 | Непередбачувані витрати | 10,74 |
| Всього початкових витрат | | 385,00 |

Отже, загальна сума початкових витрат включатиме вартість придбання лінії по виробництву соєвого молока, витрати на її транспортування, монтажні та пусконалагоджувальні роботи. Обсяг непередбачуваних витрат приймаємо у розмірі 3% від вартості обладнання. Відсоткове співвідношення складових початкових витрат проекту представлено на рис. 3.3.

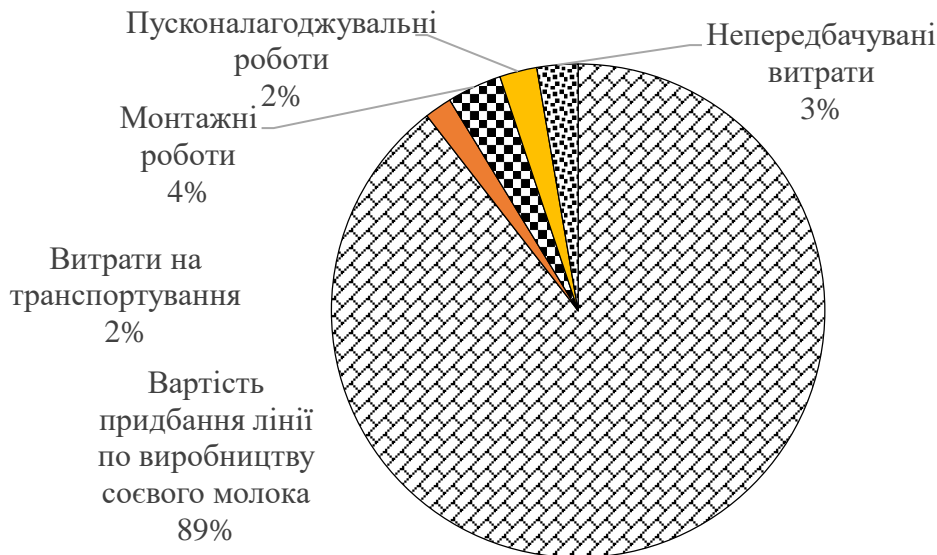


Рисунок 3.3 – Структура початкових витрат проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист»

Таким чином, можемо зазначити, що найбільшу питому вагу займають витрати на придбання лінії по виробництву соєвого молока (89% від загального обсягу початкових витрат), а також монтажні роботи (4% від загального обсягу початкових витрат).

Розрахуємо обсяг річних витрат на виробництво та реалізацію соєвого молока (табл. 3.4). Для здійснення виробничого процесу буде залучено 4 робітники. Отже, загальний обсяг прогнозованих річних витрат складатиме 781,28 тис. грн. Основними елементами витрат є сировина і матеріали (19,2%), витрати на оплату праці (49,2%), відрахування на соціальні заходи (10,8%) та витрати на електроенергію (8,2%).

Таблиця 3.4 – Прогнозований обсяг річних витрат на виробництво та реалізацію соєвого молока на ПСП «Аметист»

| № з/п | Елементи витрат | Сума, тис. грн. |
|-------|-------------------------|-----------------|
| 1 | 2 | 3 |
| 1 | Сировина і матеріали | 150 |
| 2 | Електроенергія | 64,2 |
| 3 | Витрати на оплату праці | 384 |

Продовження таблиці 3.4

| 1 | 2 | 3 |
|---|----------------------------------|--------|
| 4 | Відрахування на соціальні заходи | 84,48 |
| 5 | Амортизація обладнання | 35,8 |
| 6 | Інші витрати | 12,2 |
| 7 | Всього виробничих витрат | 730,68 |
| 8 | Збутові витрати | 50,6 |
| | Всього витрат | 781,28 |

Виробничі витрати складають 93,5% загального обсягу річних витрат. Визначимо прогнозовані показники ефективності проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист» (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Показники ефективності проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист»

| № з/п | Показники, тис. грн. | Роки | | | | | Всього |
|-------|--|---------|---------|---------|---------|---------|---------|
| | | 2022 | 2023 | 2024 | 2025 | 2026 | |
| 1 | Дохід від реалізації продукції | 1256,52 | 1319,35 | 1385,31 | 1454,58 | 1527,31 | 6943,07 |
| 2 | ПДВ | 251,30 | 263,87 | 277,06 | 290,92 | 305,46 | 1388,61 |
| 3 | Чистий дохід від реалізації продукції | 1005,22 | 1055,48 | 1108,25 | 1163,66 | 1221,85 | 5554,45 |
| 4 | Витрати на виробництво | 781,28 | 812,53 | 845,03 | 878,83 | 913,99 | 4231,66 |
| 6 | Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування | 223,94 | 242,95 | 263,22 | 284,83 | 307,86 | 1322,79 |
| 7 | Податок на прибуток від звичайної діяльності | 40,31 | 43,73 | 47,38 | 51,27 | 55,41 | 238,10 |
| 8 | Чистий прибуток | 183,63 | 199,22 | 215,84 | 233,56 | 252,44 | 1084,69 |

Отже, можемо зробити висновок про доцільність реалізації запропонованого проекту. Про це свідчать досить високі значення очікуваного доходу та чистого прибутку підприємства від реалізації соєвого

молока. Сумарний обсяг чистого прибутку за п'ять років реалізації проекту складатиме 1084,69 тис. грн. Графічне представлення показників результативності проекту відображено на рис. 3.4.

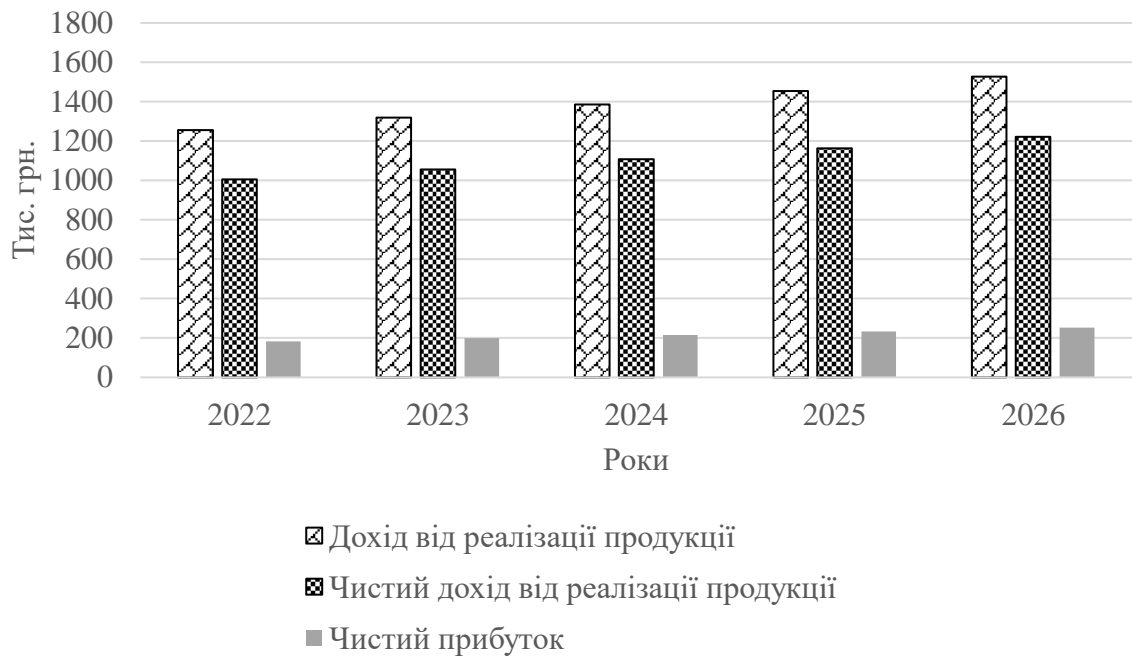


Рисунок 3.4 – Графічне представлення показників результативності проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист»

Із представленого рисунка бачимо, що показники результативності проекту зростатимуть впродовж усього періоду його реалізації. Визначимо сподівані грошові потоки проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист» (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Майбутні грошові потоки проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист»

| Показники | Сума річного грошового потоку, тис. грн. | | | | |
|----------------------------------|--|--------|--------|--------|--------|
| | 2022 | 2023 | 2024 | 2025 | 2026 |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| Додатковий чистий прибуток | 183,63 | 199,22 | 215,84 | 233,56 | 252,44 |
| Амортизація обладнання | 35,8 | 35,8 | 35,8 | 35,8 | 35,8 |
| Всього величина грошового потоку | 219,43 | 235,02 | 251,64 | 269,36 | 288,24 |

Використовуючи обсяг визначених грошових потоків, обчислимо чисту теперішню вартість, індекс прибутковості, період окупності та внутрішню ставку доходу проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист» (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Показники результативності реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист»

| № з/п | Показники ефективності проекту | Одиниці вимірювання | Значення показника |
|-------|--------------------------------|---------------------|--------------------|
| 1 | Початкові інвестиції у проект | Тис. грн. | 400,00 |
| 2 | Чиста теперішня вартість | Тис. грн. | 520,92 |
| 3 | Індекс прибутковості | Частки від одиниці | 2,3 |
| 4 | Термін окупності | Років | 1,58 |
| 5 | Внутрішня норма дохідності | % | 53 |

Отже, можемо зробити висновок про доцільність реалізації проекту виробництва соєвого молока на ПСП «Аметист», оскільки його чиста теперішня вартість склала 520,92 тис. грн. (більша 0), індекс прибутковості – 2,3 (більше 1), період окупності є трохи більшими 1 року, а внутрішня норма дохідності становить 53% (більше ставки дисконта, прийнятої у розмірі 11% річних). Таким, чином ПСП «Аметист» має усі передумови та можливості для успішної реалізації проекту виробництва соєвого молока.

3.3 Прогнозування та вибір найбільш перспективних напрямків диверсифікації діяльності ПСП «Аметист»

Диверсифікація діяльності досліджуваного сільськогосподарського підприємства може здійснюватись за різними напрямками. Окрім

виращування сорго та виготовлення соєвого молока перспективними напрямами можуть бути:

- створення органічної ферми для оздоровлення міських жителів (тут вони зможуть проживати та харчуватись корисними і свіжими органічними продуктами, проходити курси психологічного розвантаження та харчового оздоровлення);

- виращування та переробка лікарських і косметичних рослин (на основі таких рослин можна виготовляти корисні для здоров'я та догляду за тілом продукти навіть під власною торговою маркою);

- розвиток хлібопекарського та макаронного виробництва із використанням власної сировини;

- виготовлення та продаж приправ на основі прянощів, вирощених на полях фермерського господарства;

- виращування равликів та створення кооперативу або кластера селянсько-фермерських господарств для розвитку цього виду бізнесу.

Із метою визначення найбільш важливих напрямів диверсифікації діяльності ПСП «Аметист» нами було здійснено експертне дослідження за методом «комісії». Використаний метод передбачає визначення погодженої думки експертів про перспективні напрямки розвитку ПСП «Аметист».

Перш за все за ініціативи автора дослідження на базі досліджуваного підприємства було створено групу укладачів прогнозу (робочу групу), яка забезпечувала підготовку й проведення опитування, обробку матеріалів і аналіз результатів експертної оцінки, а саме:

- уточнювала головні напрями розвитку ПСП «Аметист»;
- розробляла перелік запитань для експертів, забезпечуючи однозначність їх розуміння;
- здійснювала підбір групи експертів;
- проводила опитування й опрацювання матеріалів;

- визначала остаточний результат опитування, що виводився як середнє зважене значення оцінки.

Кількість експертів складала 9 осіб. У якості експертів виступили працівники ПСП «Аметист», а саме: директор підприємства, заступник директора з виробничих питань, головний інженер, головний бухгалтер, головний агроном, головний зоотехнік, економіст, працівники відділів рослинництва і тваринництва.

Експертів опитували з метою отримати відповідь щодо найбільш перспективного напрямку розвитку ПСП «Аметист» у вигляді оцінок ймовірного варіанту розвитку подій. Питання формували за певною структурно-ієрархічною схемою (від складних до простих, від загальних до поодиноких). Заповнені експертами таблиці було використано для узагальнень думок з кожного запропонованого питання.

Основна перевага методу комісії полягає в тому, що в склад групи ввійшли компетентні спеціалісти (працівники ПСП «Аметист»), які дуже добре володіють інформацією про діяльність досліджуваного підприємства, можуть оцінити стратегічні альтернативи його розвитку, працюють на підприємстві більше п'яти років і мають глибокі професійні знання.

Отже, на основі зроблених групою з 9-ти зазначених експертів оцінок відносної важливості заданих прогнозних напрямків розвитку ПСП «Аметист» необхідно було обґрунтувати та обрати найбільш оптимальний. При цьому враховувалася загальна думка експертів та відхилення індивідуальних тверджень від загального тренду, активність залучених спеціалістів, узгодженість їх оцінок та взаємна координація роботи в межах експертної групи.

Оцінки важливості всіх 5-ти напрямків розвитку, були оцінені експертами у балах (від нуля до сотні), наведені в табл. 3.8, а коефіцієнти аргументованості відповіді експертів та їх знайомства з проблемою за шкалою від 0 до 1 – в табл. 3.9.

Таблиця 3.8 – Матриця оцінок відносної важливості напрямків розвитку ПСП «Аметист»

| Напрямки розвитку (j) | Експерти (m), оцінки (C _{ij}) | | | | | | | | |
|--|---|----|-----|-----|-----|----|----|-----|-----|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Створення органічної ферми для оздоровлення міських жителів (ОФ) | 50 | 80 | 70 | 70 | 100 | 65 | 90 | 60 | 70 |
| Вирощування та переробка лікарських і косметичних рослин (ЛР) | 100 | 60 | 80 | 70 | 80 | 90 | 80 | 90 | 90 |
| Розвиток хлібопекарського та макаронного виробництва із використанням власної сировини (ХВ) | 80 | 90 | 70 | 100 | - | 60 | 60 | 100 | 80 |
| Виготовлення та продаж приправ на основі прянощів, вирощених на полях фермерського господарства (ВП) | 80 | 70 | - | 65 | 80 | 50 | - | 90 | 100 |
| Вирощування равликів та створення кооперативу або кластера селянсько-фермерських господарств (РК) | - | 50 | 100 | 90 | 70 | 80 | 60 | 70 | 60 |

Таблиця 3.9 – Коефіцієнти знайомства з проблемою та аргументованості відповіді експертів

| Коефіцієнти | Експерти (m) | | | | | | | | |
|---------------------|--------------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |
| 1. Аргументованість | 0,4 | 0,8 | 0,5 | 0,9 | 0,6 | 0,9 | 0,7 | 0,6 | 0,3 |

| Коефіцієнти | Експерти (m) | | | | | | | | |
|--|--------------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |
| відповіді ($K_{a,e}$) | | | | | | | | | |
| 2.Знайомство з проблемою ($K_{з,n}$) | 0,6 | 0,8 | 0,7 | 0,8 | 0,8 | 0,9 | 0,6 | 0,9 | 0,8 |

Показники узагальненої думки групи експертів.

1) Середнє статистичне значення оцінок:

$$M_1 = \frac{50 + 80 + 70 + 70 + 100 + 65 + 90 + 60 + 70}{9} = 72,78;$$

$$M_2 = \frac{100 + 60 + 80 + 70 + 80 + 90 + 80 + 90 + 90}{9} = 82,22;$$

$$M_3 = \frac{80 + 90 + 70 + 100 + 60 + 60 + 100 + 80}{8} = 80;$$

$$M_4 = \frac{80 + 70 + 65 + 80 + 50 + 90 + 100}{7} = 76,43;$$

$$M_5 = \frac{50 + 100 + 90 + 70 + 80 + 60 + 70 + 60}{8} = 72,5.$$

2) Результати ранжування за спадом оцінок, поданих кожним експертом, зведені у таблицю 3.10.

Таблиця 3.10 – Ранги для даних напрямків розвитку

| Напрямок розвитку (i) | Експерти (m), оцінки (C_{ij}) | | | | | | | | | | | | | | | | | |
|-----------------------|-----------------------------------|-------|------|-------|------|-------|------|-------|------|-------|------|-------|------|-------|------|-------|------|-------|
| | 1 | | 2 | | 3 | | 4 | | 5 | | 6 | | 7 | | 8 | | 9 | |
| | бали | ранги | бали | ранги | бали | ранги | бали | ранги | бали | ранги | бали | ранги | бали | ранги | бали | ранги | бали | ранги |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 |
| ОФ | 50 | 9 | 80 | 3 | 70 | 5 | 70 | 5 | 100 | 1 | 65 | 7 | 90 | 2 | 60 | 8 | 70 | 5 |
| ЛР | 100 | 1 | 60 | 9 | 80 | 6 | 70 | 8 | 80 | 6 | 90 | 3 | 80 | 6 | 90 | 3 | 90 | 3 |
| ХВ | 80 | 4,5 | 90 | 3 | 70 | 6 | 100 | 1,5 | - | | 60 | 7,5 | 60 | 7,5 | 100 | 1,5 | 80 | 4,5 |
| ВП | 80 | 3,5 | 70 | 5 | - | | 65 | 6 | 80 | 3,5 | 50 | 7 | - | | 90 | 2 | 100 | 1 |
| РК | - | | 50 | 8 | 100 | 1 | 90 | 2 | 70 | 4,5 | 80 | 3 | 60 | 6,5 | 70 | 4,5 | 60 | 6,5 |

При цьому слід врахувати, що для виробничого напрямку 5-м експертом надано максимальну оцінку у 100 балів. Їй присвоюється ранг 1. Для оцінки 7-го експерта 90 балів присвоюється ранг 2, для оцінки 2-го експерта 80 балів – ранг 3. Оцінка у 70 балів виставлена трьома експертами 3-м, 4-м і 9-м. Ці оцінки, відповідно, займають 4-6 місця, а їх ранг буде рівний середньому арифметичному відповідних чисел

$$\frac{4+5+6}{3} = 5.$$

Для оцінок інших експертів: 65 балів – ранг 7, 60 балів – ранг 8, 50 балів – ранг 9.

Обчислюємо суму рангів, отриманих за кожним напрямком розвитку:

$$S_{R_1} = 9 + 3 + 5 + 5 + 1 + 7 + 2 + 8 + 5 = 45;$$

$$S_{R_2} = 1 + 9 + 6 + 8 + 6 + 3 + 6 + 3 + 3 = 45;$$

$$S_{R_3} = 4,5 + 3 + 6 + 1,5 + 7,5 + 7,5 + 1,5 + 4,5 = 36;$$

$$S_{R_4} = 3,5 + 5 + 6 + 3,5 + 7 + 2 + 1 = 28;$$

$$S_{R_5} = 8 + 1 + 2 + 4,5 + 3 + 6,5 + 4,5 + 6,5 = 36.$$

Сума рангів, отриманих за всіма напрямками:

$$S_R = 45 + 45 + 36 + 28 + 36 = 190.$$

Показники ступеня узгодженості думок експертів.

1) Визначимо коефіцієнт варіації для кожного напрямку:

$$V_1 = \frac{\sqrt{((50 - 72,78)^2 + (80 - 72,78)^2 + (70 - 72,78)^2 + \dots + (90 - 72,78)^2) / 9}}{72,78} = 0,2;$$

$$V_2 = \frac{\sqrt{((100 - 82,22)^2 + (60 - 82,22)^2 + (80 - 82,22)^2 + \dots + (90 - 82,22)^2) / 9}}{82,22} = 0,14;$$

$$V_3 = \frac{\sqrt{((80 - 80)^2 + (90 - 80)^2 + (70 - 80)^2 + \dots + (80 - 80)^2) / 8}}{80} = 0,19;$$

$$V_4 = \frac{\sqrt{((80 - 76,43)^2 + (70 - 76,43)^2 + (65 - 76,43)^2 + \dots + (100 - 76,43)^2) / 7}}{76,43} = 0,2;$$

$$V_5 = \frac{\sqrt{((50 - 72,5)^2 + (100 - 72,5)^2 + (90 - 72,5)^2 + \dots + (60 - 72,5)^2) / 8}}{72,5} = 0,22.$$

Таким чином, можна зробити висновок, що найвищий ступінь узгодженості думок експертів отримано при оцінці важливості організації кластера равликових виробників, а найнижчий – вирощуванні лікарських рослин.

Для розрахунку коефіцієнта конкордації спершу потрібно:

а) знайти середнє арифметичне з сумарних рангованих оцінок, отриманих за всіма напрямками:

$$\overline{S_{Rj}} = \frac{45 + 45 + 36 + 28 + 36}{5} = 38;$$

б) знайти відхилення суми рангів, отриманих за кожним напрямком, від середнього значення:

$$d_1 = 45 - 38 = 7; \quad d_2 = 45 - 38 = 7; \quad d_3 = 36 - 38 = -2;$$

$$d_4 = 28 - 38 = -10; \quad d_5 = 36 - 38 = -2;$$

Сума квадратів різниць за всіма напрямками:

$$\sum_{i=1}^n d_j^2 = 7^2 + 7^2 + (-2)^2 + (-10)^2 + (-2)^2 = 206;$$

в) знайти показник пов'язаних (рівневих) рангових оцінок, даних експертами за кожним напрямком.

За даними табл. 3.7:

- для напрямку ОФ:

$$L=1 (5; 5; 5); t_{11} = 3; T_1 = (3^3 - 3) = 24;$$

- для напрямку ЛР:

$$L=2 (3; 3; 3); (6; 6; 6); t_{12} = 3; t_{13} = 3; T_2 = (3^3 - 3) + (3^3 - 3) = 48;$$

- для напрямку ХВ:

$$L=3 (4,5; 4,5); (1,5; 1,5), (7,5; 7,5), t_{14} = 2; t_{15} = 2; t_{16} = 2;$$

$$T_3 = (2^3 - 2) + (2^3 - 2) + (2^3 - 2) = 18;$$

- для напрямку ВП:

$$L=1 (3,5; 3,5); t_{17} = 2; T_4 = (2^3 - 2) = 6;$$

- для напрямку РК:

$$L=2 (4,5; 4,5), (6,5; 6,5); t_{18} = 2; t_{19} = 2; T_5 = (2^3 - 2) + (2^3 - 2) = 12.$$

Сумарний показник пов'язаних (рівневих) рангових оцінок:

$$\sum_{j=1}^n T_j = 24 + 48 + 18 + 6 + 12 = 108.$$

г) знайти коефіцієнт конкордації:

$$W = \frac{12 \cdot 206}{9^2 \cdot (5^3 - 5) - 9 \cdot 108} = 0,28.$$

Оскільки значення коефіцієнта конкордації далеке від 1, то це свідчить про слабку узгодженість думок експертів.

Показник активності експертів:

$$Ka_{e1} = \frac{72,78}{9} = 8,09; \quad Ka_{e2} = \frac{82,22}{9} = 9,14; \quad Ka_{e3} = \frac{80}{8} = 10;$$

$$Ka_{e4} = \frac{76,43}{7} = 10,92; \quad Ka_{e5} = \frac{72,50}{8} = 9,06.$$

Таким чином, найбільш активним є четвертий експерт, бо показник його активності найвищий.

Оцінка компетентності кожного з експертів:

$$Kk_{e1} = \frac{0,4 + 0,6}{2} = 0,5; \quad Kk_{e2} = \frac{0,8 + 0,8}{2} = 0,8; \quad Kk_{e3} = \frac{0,5 + 0,7}{2} = 0,6;$$

$$Kk_{e4} = \frac{0,9 + 0,8}{2} = 0,85; \quad Kk_{e5} = \frac{0,6 + 0,8}{2} = 0,7; \quad Kk_{e6} = \frac{0,9 + 0,9}{2} = 0,9;$$

$$Kk_{e7} = \frac{0,7 + 0,6}{2} = 0,65; \quad Kk_{e8} = \frac{0,6 + 0,9}{2} = 0,8; \quad Kk_{e9} = \frac{0,3 + 0,8}{2} = 0,6.$$

Отже, найбільш компетентним є шостий експерт, показник компетентності якого найвищий.

Результати прогнозування засвідчили наступне: найбільш пріоритетними напрямками розвитку для ПСП «Аметист» експерти визначили вирощування та переробка лікарських і косметичних рослин та розвиток хлібопекарського та макаронного виробництва із використанням власної сировини; найвищий ступінь узгодженості думок експертів отримано при оцінці важливості організації кластера равликових виробників, а найнижчий – вирощуванні лікарських рослин; найбільш активним був четвертий експерт (головний інженер); найбільш компетентним виявився шостий експерт (директор підприємства), який у значній мірі вплинув на вибір напрямів розвитку.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Організація діяльності з охорони праці на ПСП «Аметист»

В Україні діє Концепція управління охороною праці. У ній передбачено створення і забезпечення функціонування державної, галузевої, регіональної систем управління охороною праці, а також системи управління нею на підприємствах, в установах, організаціях. Управління охороною праці здійснюють: на державному рівні – Кабінет Міністрів України (реалізує державну політику щодо управління охороною праці через Національну раду з питань безпечної життєдіяльності населення), Міністерство надзвичайних ситуацій України; на регіональному рівні – Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; на галузевому рівні - міністерства й інші центральні органи виконавчої влади. Рішення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення і Міністерства надзвичайних ситуацій України є пріоритетними та обов'язковими для виконання органами управління охороною праці на регіональному і галузевому рівнях.

Управління охороною праці на ПСП «Аметист» здійснює роботодавець (керівник підприємства), у підрозділах і на дільницях – їх керівники. Для цього на підприємстві затверджено та функціонує Положення про систему управління охороною праці на підприємстві.

Управління охороною праці на досліджуваному підприємстві дозволяє вирішувати наступні основні задачі: навчання працюючих безпеці праці та пропаганда досягнень охорони праці; забезпечення безпеки виробничого обладнання, виробничих процесів, а також будівель та споруд; нормалізація санітарно-гігієнічних умов праці; забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту; забезпечення оптимальних умов праці і відпочинку працюючих; організація лікувально-профілактичного та санітарно-

побутового обслуговування працюючих, професійний добір працюючих за окремими спеціальностями.

Організаційно-методична робота щодо управління охороною праці, підготовка управлінських рішень та контроль за їх реалізацією здійснюються службою охорони праці ПСП «Аметист», підпорядкованою безпосередньо керівнику підприємства. Служба охорони праці керується у своїй роботі розробленим на основі Типового положення про службу охорони праці і затвердженим роботодавцем Положенням про службу охорони праці підприємства.

Служба охорони праці здійснює організаційно-методичну роботу з управління охороною праці, робить підготовку відповідних управлінських рішень і контролює їх виконання. Спеціалісти цієї служби контролюють стан охорони праці на різних об'єктах, проводять вступний інструктаж з питань охорони праці, беруть участь у розслідуванні нещасних випадків на виробництві як голови комісії, аналізують стан охорони праці, складають звіти про нещасні випадки, професійні захворювання і аварії.

За участю служби охорони праці на підприємстві виконуються наступні види робіт: розробляються перспективні і поточні плани щодо створення безпечних і нешкідливих умов праці, комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці і виробничої санітарії, а також положення, інструкції та інші нормативні акти про охорону праці, що діють у межах ПСП «Аметист»; здійснюється паспортизація цехів, дільниць, робочих місць на відповідність їх вимогам охорони праці та атестація робочих місць за умовами праці; складається розділ «Охорона праці» колективного договору; проводяться навчання, інструктажі і перевірка знань з питань охорони праці; організуються проходження попереднього і періодичного медичних оглядів працівників визначених категорій, а також забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними харчовими продуктами, мийними речовинами та ін.

Спеціалісти служби охорони праці мають право: видавати керівникам структурних підрозділів обов'язкові для виконання приписи щодо усунення наявних недоліків у забезпеченні безпеки праці; одержувати від них необхідні відомості, документацію та пояснення з питань охорони праці; вимагати відсторонення від роботи осіб, які не пройшли передбачений законодавством медичний огляд, навчання, інструктаж, перевірку знань і не мають допуску до відповідних робіт або не виконують вимоги нормативно-правових актів з охорони праці; зупиняти роботу виробництв, діляниць, машин, механізмів, устаткування у разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працюючих; надсилати роботодавцю подання про притягнення до відповідальності працівників, які порушують вимоги з охорони праці.

З метою залучення представників роботодавця та трудового колективу до співпраці у галузі управління охороною праці на досліджуваному підприємстві створюється комісія з питань охорони праці. Трудовий колектив на загальних зборах (конференції) затверджує Положення про комісію з питань охорони праці. До складу цієї комісії від роботодавця включаються спеціаліст служби охорони праці, спеціалісти виробничої, юридичної та інших служб, від трудового колективу – працівники основних професій, уповноважені з питань охорони праці, представник профспілкової організації. Основні задачі цієї комісії: захист законних прав та інтересів працівників у сфері охорони праці, підготовка рекомендацій роботодавцю і працівникам щодо профілактики виробничого травматизму і професійних захворювань, узгодження позицій сторін у вирішенні практичних питань охорони праці, розробка позицій щодо включення до колективного договору (укладається між роботодавцем і трудовим колективом) окремих питань з охорони праці та використання коштів на їх вирішення.

На ПСП «Аметист» планування робіт з охорони праці здійснюється в наступних напрямках: розробка довгострокових програм поліпшення стану безпеки, гігієни праці і виробничого середовища; розробка перспективних

планів для підприємства (установи, організації), поточних річних планів заходів щодо охорони праці, оперативних (квартальних, місячних) планів для керівників структурних підрозділів.

Істотне значення в системі планування роботи з охорони праці має розробка розділу «Охорона праці» колективного договору, що укладається між роботодавцем і трудовим колективом, за рішенням якого його інтереси може представляти також і профспілка.

Основою для планування заходів щодо охорони праці є матеріали атестації робочих місць, що повинні зберігатися на підприємстві не менше 50 років. Атестація робочих місць проводиться атестаційною комісією з періодичністю, встановленою колективним договором, але не більше 5 років.

Відповідно до закону України про внесення змін до статей 19 і 43 Закону України «Про охорону праці» розмір витрат на охорону праці повинен складати: не менше 0,5% від фонду оплати праці за попередній рік – для підприємств (незалежно від форм власності) або фізичних осіб, що використовують найману працю; не менше 0,2% від фонду оплати праці – на підприємствах (в установах, організаціях), що утримуються за рахунок бюджету.

На ПСП «Аметист» витрати на охорону праці включаються у валові витрати. На досліджуваному підприємстві розробляється і затверджується роботодавцем Положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці, складаються плани-графіки виконання цієї роботи. Контроль за навчанням працівників і періодичністю перевірки їхніх знань здійснює служба охорони праці. Усі працівники при прийомі на роботу і щорічно за місцем роботи проходять інструктажі з питань охорони праці. Інструктажі з питань охорони праці підрозділяються на вступний і на робочому місці.

Вступний інструктаж проводиться за програмою, розробленою службою охорони праці і затвердженою керівником підприємства, з усіма особами, які приймаються на постійну або тимчасову роботу, а також

прибули у відрядження чи на практику і повинні брати безпосередню участь у виробничому процесі. Усі наступні інструктажі з питань охорони праці проводяться керівниками підрозділів або робіт безпосередньо на робочому місці.

4.2 Оперативність управління виробництвом та здійсненням заходів цивільного захисту в надзвичайних ситуаціях

Система оперативного управління виробництвом – це складна організаційно-планова система, яка охоплює три підсистеми: функціональну, елементну та організаційну.

Функціональна підсистема характеризує коло функцій, які повинна виконувати система управління, поелементна – основні елементи, з яких вона складається, та організаційна – побудову системи управління.

Функціонально-оперативне управління виробництвом змінюється наступним чином: на рівні підприємства воно полягає в організації руху предметів у межах року, кварталу, місяця; на рівні цеху такий рух забезпечується в межах кварталу, місяця, тижня; на рівні дільниці (бригади) – в межах місяця, тижня, доби та по годинах.

Поелементно, залежно від рівня, оперативне управління виробництвом змінюється за складом і кваліфікацією управлінського персоналу; аналітичним забезпеченням завдань планування виробництва; складом і кількістю використовуваних комплексів технічних засобів; складом календарно-планових нормативів; планово-розрахунковими одиницями, що використовуються при виробництві; складом і змістом планової та облікової документації; характером і напруженістю інформаційних потоків.

Організаційна система оперативного управління виробництвом здійснює свої функції через планово-диспетчерський відділ на рівні підприємства, планово-диспетчерське бюро на рівні цеху, планово-управлінський персонал дільниці (бригади) на низовому рівні.

Система оперативного управління виробництвом охоплює об'ємне та оперативно-календарне планування, облік та диспетчерування.

Під час об'ємного планування здійснюється розподіл річної виробничої програми підприємства в об'ємному (трудовому) та натуральному виразі між цехами та дільницями (на квартал або місяць).

Для вирішення завдань об'ємного планування широко використовуються методи математичного програмування. Значна специфіка у підходах до завдань розподілу річної програми по планових періодах зумовлена типом виробництва.

Оперативно-календарне планування – це логічне продовження та розвиток об'ємного планування. На цьому етапі об'єктом планування є окремі вироби, складальні одиниці, деталі та деталі-операції. Воно базується на певних нормативах, які дозволяють здійснювати зв'язок календарних планів та узгоджувати роботу взаємозв'язаних робочих місць, дільниць і цехів, а також забезпечувати найбільш ефективне використання ресурсів підприємства. До таких нормативів належать: вартість незавершеного виробництва, випередження запуску та випуску партій деталей і складальних одиниць, розміри та ритми партій деталей тощо.

Оперативний облік є важливою частиною оперативного управління виробництвом. Він повинен відповідати таким вимогам: єдність показників планування та обліку, достовірність, своєчасність, багатократність використання інформації.

При регулюванні ходу виробництва необхідно, по-перше, звести до мінімуму втрати, викликані відхиленнями від плану і, по-друге, через певний період часу відновити запроектований стан, ліквідувавши наслідки відхилень. Коректування плану-графіка здійснюється традиційними заходами і може бути автоматизоване. При суттєвих відхиленнях від календарного графіка, коли вичерпані всі можливості його відновлення, для регулювання ходу виробничого процесу може бути використана інформаційно-

обчислювальна техніка. Як правило, в такому випадку здійснюється повний перерахунок календарного графіка.

У Кодексі цивільного захисту України визначено цивільний захист як систему організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюються органами центральної та місцевої влади, органами місцевого самоврядування, підпорядкованими їм силами і засобами, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, добровільними рятувальними формуваннями, що забезпечують виконання цих заходів з метою запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, які загрожують життю і здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час та особливий період.

Основні завдання цивільного захисту: збирання та аналітичне опрацювання інформації про надзвичайні ситуації; прогнозування та оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій; здійснення нагляду і контролю у сфері цивільного захисту; розроблення і виконання законодавчих та інших нормативно-правових актів, дотримання норм і стандартів у сфері цивільного захисту; розроблення і здійснення запобіжних заходів у сфері цивільного захисту; створення, збереження і раціональне використання матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайних ситуацій; розроблення та виконання науково-технічних програм, спрямованих на запобігання надзвичайних ситуацій; оперативне оповіщення населення про виникнення або загрозу виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне достовірне інформування про обстановку, яка складається, та заходи, що вживаються для запобігання надзвичайних ситуацій та подолання їх наслідків; організація захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, надання невідкладної психологічної, медичної та іншої допомоги потерпілим; проведення невідкладних робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та організація життєзабезпечення постраждалого населення; забезпечення постійної готовності сил і засобів цивільного захисту до запобігання надзвичайних ситуацій та ліквідації їх

наслідків; надання з використанням засобів цивільного захисту оперативної допомоги населенню в разі виникнення несприятливих побутових або нестандартних ситуацій; навчання населення способам захисту при виникненні надзвичайних, несприятливих побутових або нестандартних ситуацій та організація тренувань; міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту.

З метою ефективної реалізації завдань цивільного захисту, зменшення матеріальних витрат та недопущення шкоди об'єктам, матеріальним і культурним цінностям та довкіллю в разі виникнення надзвичайних подій центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підпорядковані їм сили і засоби, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, добровільні рятувальні формування здійснюють наступні заходи у сфері цивільного захисту.

Оповіщення та інформування – основний та невід'ємний елемент усієї системи заходів у сфері захисту населення територій від надзвичайних подій техногенного та природного характеру. Спостереження і лабораторний контроль здійснюються з метою своєчасного захисту населення територій від надзвичайних подій техногенного та природного характеру, запобігання і реагування на них відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади. Укриття в захисних спорудах застосовуються для своєчасного захисту населення від надзвичайних подій техногенного та природного характеру. Укриттю в захисних спорудах, у разі необхідності, підлягає населення відповідно до його належності до груп (працююча зміна, населення, яке проживає в небезпечних зонах). Здійснення заходів з евакуації населення. В умовах недостатнього забезпечення захисними спорудами в населених пунктах, де розташовані об'єкти підвищеної небезпеки, а також в особливий період основним способом захисту населення є його евакуація і розміщення у зонах, безпечних для проживання.

Медичний захист населення та забезпечення епідемічного благополуччя в районах надзвичайних ситуацій здійснюються з метою

запобігання або зменшення ступеня ураження населення, своєчасного надання допомоги постраждалим та їх лікування, забезпечення епідемічного благополуччя в районах надзвичайних ситуацій.

Психологічний захист здійснюється з метою запобігання або зменшення ступеня негативного психологічного впливу на населення та своєчасне надання ефективної психологічної допомоги.

Біологічний захист включає своєчасне виявлення факторів біологічного зараження, залежно від їх виду і ступеня ураження, проведення комплексу адміністративно-господарчих, режимно-обмежувальних і спеціальних протиепідемічних та 11 медичних заходів. Екологічний захист передбачає проведення природо-охоронних заходів.

Радіаційний і хімічний захист включає виявлення вогнищ радіаційного та хімічного забруднення та проведення його оцінки, організацію і здійснення дозиметричного і хімічного контролю, розроблення та запровадження типових режимів радіаційного захисту, забезпечення засобами радіаційного та хімічного захисту, організацію та проведення спеціальної та санітарної обробки.

Захист населення від несприятливих побутових або нестандартних ситуацій включає: здійснення заходів із виявлення і проведення оцінки таких ситуацій; організацію і надання допомоги населенню; розроблення типових рекомендацій щодо дій в умовах виникнення несприятливих побутових або нестандартних ситуацій; проведення спеціальних аварійно-рятувальних робіт. Зміст цих заходів відображено у розділі IV Кодексу цивільного захисту України.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, у представленій магістерській роботі досліджено систему управління процесами диверсифікації діяльності сільськогосподарського підприємства, на прикладі ПСП «Аметист».

У першому розділі магістерської роботи досліджено теоретичні засади та зарубіжний досвід диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що успішне функціонування АПК будь-якої країни світу неможливе без науково обґрунтованих стратегічних і тактичних завдань та напрямків їх реалізації. Розроблення системи інноваційних стратегій диверсифікації ґрунтується на комплексному аналізі сучасного стану і оцінці проблем, що виникають між галузями агропромислового комплексу, визначенні внутрішніх і зовнішніх чинників, котрі впливають на розвиток та стратегічні цілі діяльності.

У другому розділі кваліфікаційної роботи магістра проведено загальну характеристику підприємства, здійснено аналіз його організаційної структури, досліджено процес формування собівартості продукції підприємства та визначено потребу у диверсифікації його діяльності, а також проведено аналіз фінансових передумов диверсифікації. Результати дослідження підтвердили готовність та фінансову спроможність ПСП «Аметист» до прогресивних змін.

Результати прогнозування у третьому розділі засвідчили наступне: найбільш пріоритетними напрямками розвитку для ПСП «Аметист» експерти визначили вирощування та переробка лікарських і косметичних рослин та розвиток хлібопекарського та макаронного виробництва із використанням власної сировини; найвищий ступінь узгодженості думок експертів отримано при оцінці важливості організації кластера равликових виробників, а найнижчий – вирощуванні лікарських рослин.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гаріфуллін А.Р., Макаров А.В. Диверсифікація як інструмент розвитку сільського господарства. *Вісник аграрної науки*. 2013. С. 49-56.
2. Вараджан П., Романов В. Диверсифікація аграрного комплексу. *Сучасний агробізнес: стан та перспективи розвитку: Тези міжнародної заочної науково-практичної конференції (17 вересня 2015 року)*. С. 129-135.
3. Мельник В. Стратегія диверсифікації сучасного сільського господарства. *Формування ринкових відносин в регіональному АПК: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. За заг. ред. М.П. Гриценко. Прогрес, 2019. 736 с.
4. Стрікленд А., Томпсон А. Диверсифікація майбутнього. *Вісник Львівського державного аграрного університету*. 2019. Випуск 25 (187). С. 178-180.
5. Виханський О.А. Диверсифікація, як стратегія розвитку сільського господарства. *Управління сільськогосподарськими підприємствами на основі диверсифікації: монографія*. Барнаул: Аз Бука, 2015. 150 с.
6. *Global Modernities*. Ed. by M.Featherstone, S.Lash, R.L.Robertson. Thousand Oaks; New Delhi. 2005. 675 p.
7. Економіка сільського господарства: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Н.Я. Коваленко, Ю.І. Агірбов, Н.А. Серов та ін. К.: Юркнига, 2018. 384 с.
8. Федотов А. Ринок матеріально-технічних ресурсів аграрного сектора. *АПК: економіка, управління*. 2018. № 6. С. 27- 33.
9. Байгунь А.А. Розвиток науковотехнічного потенціалу регіону. *Економіка сільсько господарських і переробних підприємств*. 2017. №3. С. 13-15.
10. Доценко Г.О. Диверсифікація як один з основних шляхів підвищення адаптаційних можливостей підприємств (теоретичні аспекти).

Маркетинг і менеджмент інноваційного розвитку: [монографія]. За заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. С. 180-200.

11. Пересадько Г.О. Управління стратегіями диверсифікації промислових підприємств. Автор. дис. ... на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Суми, 2008.

12. Пересадько Г. О. Формування критеріальної бази управління вибором стратегій диверсифікації. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент».* 2005. № 6-7 (18–19). С. 34-43.

13. Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 152 с.

14. Портер М. Стратегія конкуренції / Пер. з англ. А. Олійника, Р. Сільського. К.: Основи, 1997.

15. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління підприємством: Навч. посібник. Київ, 2004. 400 с.

16. Економічна енциклопедія: у 3 т., [Текст] / Під ред. С.В. Мочерного. К.: ВЦ Академія, 2002. 952 с.

17. Цогла О.О. Становлення диверсифікаційних процесів у діяльності підприємств. *Актуальні проблеми економіки*, 2011. № 7. С. 147–151.

18. Брінь П.В. Диверсифікація господарської діяльності підприємств. *Вісник НТО «ХП».* Серія: *Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*, 2013. № 69 (1042). С.172–175.

19. Богуславський Є.І. Вибір оптимального методу диверсифікації підприємств. *Ефективна економіка*, 2013. №10.

20. Найрентабельніші польові культури, які варто вирощувати в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://superagronom.com/news/12427-nazvano-nayrentabelnishi-polovi-kulturi-yaki-var-to-viroschuvati-v-ukrayini>

21. Удова Л., Прокопенко К. Нішеві культури – нові перспективи для малих суб'єктів господарювання в аграрному секторі. *Економіка сільського господарства*, 2018. №3. С. 102-117.
22. Джеджула В., Єпіфанова І., Гладка Д. Ринок молочної галузі: стан та тенденції розвитку. *Економіка і суспільство*, 2018. №18. С. 382-388.
23. Мотузка Ю. Кошельник А. Ринок аналогів молочних продуктів рослинного походження: світові тренди. *Товари і ринки*, 2019. №3. С. 38-49.
24. Детальний опис лінії з виробництва соєвого молока [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.yslfood.com/uk/category/A0105.html>.
25. Доценко Г.О. Диверсифікація як один з основних шляхів підвищення адаптаційних можливостей підприємств (теоретичні аспекти). *Маркетинг і менеджмент інноваційного розвитку: [монографія]*. За заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. С. 180-200.
26. Пересадько Г.О. Управління стратегіями диверсифікації промислових підприємств. Автор. дис. ... на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Суми, 2008.
27. Пересадько Г. О. Формування критеріальної бази управління вибором стратегій диверсифікації. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2005. № 6-7 (18–19). С. 34-43.
28. Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 152 с.
29. Портер М. Стратегія конкуренції / Пер. з англ. А. Олійника, Р. Сільського. К.: Основи, 1997.
30. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління підприємством: Навч. посібник. Київ, 2004. 400 с.
31. Економічна енциклопедія: у 3 т., [Текст] / Під ред. С.В. Мочерного. К.: ВЦ Академія, 2002. 952 с.

32. Цогла О.О. Становлення диверсифікаційних процесів у діяльності підприємств. Актуальні проблеми економіки, 2011. № 7. С. 147–151.
33. Брінь П.В. Диверсифікація господарської діяльності підприємств. Вісник НТО «ХП». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, 2013. № 69 (1042). С.172–175.
34. Богуславський Є.І. Вибір оптимального методу диверсифікації підприємств. Ефективна економіка, 2013. №10.
35. Корінько М.Д. Диверсифікація як стратегія розвитку. Актуальні проблеми економіки, 2009. № 5. С. 12–17.
36. Скоробогатов М.М. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства в сучасних умовах. Економічний вісник Донбасу, 2011. № 3 (25). С.18–21.
37. Цогла О.О. Формування конкурентних переваг підприємства шляхом диверсифікації його діяльності. Актуальні проблеми економіки. 2010, № 4. С.109 – 115.
38. Економічна енциклопедія: у 3 т., [Текст] / Під ред. С.В. Мочерного. – К.: ВЦ Академія, 2002. 952 с.
39. Сайт Головного Управління статистики України URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 25.04.2021).
40. Бровенко Т.В. Основи охорони праці: опорний конспект лекцій. К.: КНЕУ, 2007. 52 с.
41. Охорона праці: конспект лекцій / укл. Г.А. Бублик, О.М. Краснова. К.: КДТЕУ, 2000. 129 с.
42. Основи охорони праці: підручник / В.І. Голінько; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. 2-ге вид. Д.: НГУ, 2014. 271 с.
43. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. Х.: Факт, 2005. 348 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

до положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25
"Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва"

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ
суб'єкта малого підприємництва

Підприємство

ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ПСП "АМЕТИСТ"

Дата (рік, місяць, число)

за ЄДРПОУ

за КОАТУУ

за КОПФГ

за КВЕД

| Коди | | |
|------|----|------------|
| 2019 | 01 | 01 |
| | | 32146891 |
| | | 6124687803 |
| | | 120 |
| | | 01.11 |

Територія ТЕРНОПІЛЬСЬКА

Організаційно-правова форма господарювання Приватне підприємство

Вид економічної діяльності Вирощування зернових та технічних культур

Середня кількість працівників, осіб 17

Одиниця виміру: тис. грн. з одним десятковим знаком

Адреса, телефон провулок БРИГАДНИЙ, буд. 2, с. ПОЛУПАНІВКА, ПІДВОЛОЧИСЬКИЙ РАЙОН, ТЕРНОПІЛЬСЬКА обл., 47845

36363

1. Баланс на 31 грудня 2018 р.

Форма № 1-м

Код за ДКУД

1801006

| Актив | Код рядка | На початок звітного року | На кінець звітного періоду |
|---|-------------|--------------------------|----------------------------|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| I. Необоротні активи | | | |
| Незавершені капітальні інвестиції | 1005 | 581,8 | 2 550,0 |
| Основні засоби | 1010 | 5 607,8 | 4 439,0 |
| первісна вартість | 1011 | 9 645,8 | 9 337,0 |
| знос | 1012 | (4 038,0) | (4 898,0) |
| Довгострокові біологічні активи | 1020 | - | - |
| Довгострокові фінансові інвестиції | 1030 | - | - |
| Інші необоротні активи | 1090 | - | - |
| Усього за розділом I | 1095 | 6 189,6 | 6 989,0 |
| II. Оборотні активи | | | |
| Запаси | 1100 | 11 626,5 | 11 396,5 |
| у тому числі готова продукція | 1103 | 3 001,5 | 858,0 |
| Поточні біологічні активи | 1110 | 23,5 | 24,0 |
| Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги | 1125 | 1 135,7 | 3 960,0 |
| Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом | 1135 | - | - |
| у тому числі з податку на прибуток | 1136 | - | - |
| Інша поточна дебіторська заборгованість | 1155 | 2 482,7 | 549,0 |
| Поточні фінансові інвестиції | 1160 | - | - |
| Гроші та їх еквіваленти | 1165 | 223,7 | - |
| Витрати майбутніх періодів | 1170 | - | - |
| Інші оборотні активи | 1190 | - | - |
| Усього за розділом II | 1195 | 15 492,1 | 15 929,5 |
| III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття | 1200 | - | - |
| Баланс | 1300 | 21 681,7 | 22 918,5 |

| Пасив | Код рядка | На початок звітного року | На кінець звітного періоду |
|--|-------------|--------------------------|----------------------------|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| I. Власний капітал | | | |
| Зареєстрований (пайовий) капітал | 1400 | 10,0 | 10,0 |
| Додатковий капітал | 1410 | 2 706,9 | 1 400,7 |
| Резервний капітал | 1415 | - | - |
| Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) | 1420 | 7 444,0 | 13 759,8 |
| Неоплачений капітал | 1425 | (-) | (-) |
| Усього за розділом I | 1495 | 10 160,9 | 15 170,5 |
| II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення | | | |
| III. Поточні зобов'язання | | | |
| Короткострокові кредити банків | 1600 | - | - |
| Поточна кредиторська заборгованість за: | | | |
| довгостроковими зобов'язаннями | 1610 | - | - |
| товари, роботи, послуги | 1615 | 6 076,8 | 5 492,0 |
| розрахунками з бюджетом | 1620 | 525,0 | - |
| у тому числі з податку на прибуток | 1621 | - | - |
| розрахунками зі страхування | 1625 | - | - |
| розрахунками з оплати праці | 1630 | - | - |
| Доходи майбутніх періодів | 1665 | - | - |
| Інші поточні зобов'язання | 1690 | 4 919,0 | 2 256,0 |
| Усього за розділом III | 1695 | 11 520,8 | 7 748,0 |
| IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття | 1700 | - | - |
| Баланс | 1900 | 21 681,7 | 22 918,5 |

2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2018

Форма № 2-м Код за ДКУД 1801007

| Стаття | Код рядка | За звітний період | За аналогічний період попереднього року |
|--|-------------|---------------------|---|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) | 2000 | 24 197,7 | 17 258,2 |
| Інші операційні доходи | 2120 | - | - |
| Інші доходи | 2240 | - | - |
| Разом доходи (2000 + 2120 + 2240) | 2280 | 24 197,7 | 17 258,2 |
| Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) | 2050 | (14 781,9) | (10 298,4) |
| Інші операційні витрати | 2180 | (3 100,0) | (2 540,0) |
| Інші витрати | 2270 | (-) | (-) |
| Разом витрати (2050 + 2180 + 2270) | 2285 | (17 881,9) | (12 838,4) |
| Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285) | 2290 | 6 315,8 | 4 419,8 |
| Податок на прибуток | 2300 | (-) | (-) |
| Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300) | 2350 | 6 315,8 | 4 419,8 |

Керівник

Головний бухгалтер



Земба Петро Франкович
(ініціали, прізвище)

Асріян Алла Едуардівна
(ініціали, прізвище)

Формок Б

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 5 розділу I)

Фінансова звітність малого підприємства

| | | | | | |
|--|---|------------------------|------------|----|----|
| Підприємство | ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ПСП "АМЕТИСТ" | Дата(рік,місяць,число) | Коди | | |
| Територія | ТЕРНОПІЛЬСЬКА | за ЄДРНОУ | 2020 | 01 | 01 |
| Організаційно-правова форма господарювання | Приватне підприємство | за КОАТУУ | 32146891 | | |
| Вид економічної діяльності | Вирощування зернових та технічних культур | за КОПФГ | 6124687803 | | |
| Середня кількість працівників, осіб | 13 | за КВЕД | 120 | | |
| Одиниця виміру: | тис. грн. з одним десятковим знаком | | 01.11 | | |
| Адреса, телефон | провулок БРИГАДНИЙ, буд. 2, с. ПОЛУПАНІВКА, ПІДВОЛОЧИСЬКИЙ РАЙОН, ТЕРНОПІЛЬСЬКА обл., 47845 | | 36363 | | |

1.Баланс на 31 грудня 2019 р.

| Актив | Код рядка | На початок звітного року | На кінець звітного періоду |
|---|-------------|--------------------------|----------------------------|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| I. Необоротні активи | | | |
| Нематеріальні активи | 1000 | - | - |
| первісна вартість | 1001 | - | - |
| накопичена амортизація | 1002 | (-) | (-) |
| Незавершені капітальні інвестиції | 1005 | 2 550,0 | 2 683,0 |
| Основні засоби : | 1010 | 4 439,0 | 11 703,0 |
| первісна вартість | 1011 | 9 337,0 | 16 846,0 |
| знос | 1012 | (4 898,0) | (5 143,0) |
| Довгострокові біологічні активи | 1020 | - | - |
| Довгострокові фінансові інвестиції | 1030 | - | - |
| Інші необоротні активи | 1090 | - | - |
| Усього за розділом I | 1095 | 6 989,0 | 14 386,0 |
| II. Оборотні активи | | | |
| Запаси : | 1100 | 11 396,5 | 14 834,0 |
| у тому числі готова продукція | 1103 | 858,0 | 1 493,0 |
| Поточні біологічні активи | 1110 | 24,0 | - |
| Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги | 1125 | 3 960,0 | 576,0 |
| Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом | 1135 | - | - |
| у тому числі з податку на прибуток | 1136 | - | - |
| Інша поточна дебіторська заборгованість | 1155 | 549,0 | 1 180,8 |
| Поточні фінансові інвестиції | 1160 | - | - |
| Гроші та їх еквіваленти | 1165 | - | - |
| Витрати майбутніх періодів | 1170 | - | - |
| Інші оборотні активи | 1190 | - | - |
| Усього за розділом II | 1195 | 15 929,5 | 16 590,8 |
| III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття | 1200 | - | - |
| Баланс | 1300 | 22 918,5 | 30 976,8 |

| Пасив | Код рядка | На початок звітного року | На кінець звітного періоду |
|--|-------------|--------------------------|----------------------------|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| I. Власний капітал | | | |
| Зареєстрований (пайовий) капітал | 1400 | 10,0 | 10,0 |
| Додатковий капітал | 1410 | 1 400,7 | - |
| Резервний капітал | 1415 | - | - |
| Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) | 1420 | 13 759,8 | 19 838,8 |
| Неоплачений капітал | 1425 | (-) | (-) |
| Усього за розділом I | 1495 | 15 170,5 | 19 848,8 |
| II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення | | | |
| III. Поточні зобов'язання | | | |
| Короткострокові кредити банків | 1600 | - | 5 029,0 |
| Поточна кредиторська заборгованість за: | | | |
| довгостроковими зобов'язаннями | 1610 | - | - |
| товари, роботи, послуги | 1615 | 5 492,0 | 5 599,0 |
| розрахунками з бюджетом | 1620 | - | - |
| у тому числі з податку на прибуток | 1621 | - | - |
| розрахунками зі страхування | 1625 | - | - |
| розрахунками з оплати праці | 1630 | - | - |
| Доходи майбутніх періодів | 1665 | - | - |
| Інші поточні зобов'язання | 1690 | 2 256,0 | 500,0 |
| Усього за розділом III | 1695 | 7 748,0 | 11 128,0 |
| IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття | 1700 | - | - |
| Баланс | 1900 | 22 918,5 | 30 976,8 |

2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2019 р.

Форма № 2-м Код за ДКУД 1801007

| Стаття | Код рядка | За звітний період | За аналогічний період попереднього року |
|--|-------------|---------------------|---|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) | 2000 | 20 539,0 | 24 197,7 |
| Інші операційні доходи | 2120 | - | - |
| Інші доходи | 2240 | - | - |
| Разом доходи (2000 + 2120 + 2240) | 2280 | 20 539,0 | 24 197,7 |
| Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) | 2050 | (7 600,0) | (14 781,9) |
| Інші операційні витрати | 2180 | (4 100,0) | (3 100,0) |
| Інші витрати | 2270 | (2 760,0) | (-) |
| Разом витрати (2050 + 2180 + 2270) | 2285 | (14 460,0) | (17 881,9) |
| Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285) | 2290 | 6 079,0 | 6 315,8 |
| Податок на прибуток | 2300 | (-) | (-) |
| Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300) | 2350 | 6 079,0 | 6 315,8 |

Керівник

Головний бухгалтер



Земба Петро Франкович

(ініціали, прізвище)

Асріян Алла Едуардівна

(ініціали, прізвище)

Додаток 1

до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 5 розділу I)

Додаток В

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство

ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ПСП "АМЕТІСТ"

Дата(рік,місяць,число)

за ЄДРНОУ

Територія ТЕРНОПІЛЬСЬКА

за КОАТУУ

Організаційно-правова форма господарювання Приватне підприємство

за КОПФГ

Вид економічної діяльності Вирощування зернових та технічних культур

за КВЕД

Середня кількість працівників, осіб 13

Одиниця виміру: тис. грн. з одним десятковим знаком

Адреса, телефон провулок БРИГАДНИЙ, буд. 2, с. ПОЛУПАНИВКА, ПІДВОЛОЧИСЬКИЙ РАЙОН, ТЕРНОПІЛЬСЬКА обл., 47845

| Коди | | |
|------------|----|----|
| 2021 | 01 | 01 |
| за ЄДРНОУ | | |
| 32146891 | | |
| за КОАТУУ | | |
| 6124687803 | | |
| за КОПФГ | | |
| 120 | | |
| за КВЕД | | |
| 01.11 | | |

36363

1.Баланс на 31 грудня 2020 р.

Форма № 1-м Код за ДКУД 1801006

| Актив | Код рядка | На початок звітного року | На кінець звітного періоду |
|---|-------------|--------------------------|----------------------------|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| I. Необоротні активи | | | |
| Нематеріальні активи | 1000 | - | - |
| первісна вартість | 1001 | - | - |
| накопичена амортизація | 1002 | (-) | (-) |
| Незавершені капітальні інвестиції | 1005 | 2 683,0 | 3 076,0 |
| Основні засоби : | 1010 | 11 703,0 | 8 980,0 |
| первісна вартість | 1011 | 16 846,0 | 14 123,0 |
| знос | 1012 | (5 143,0) | (5 143,0) |
| Довгострокові біологічні активи | 1020 | - | - |
| Довгострокові фінансові інвестиції | 1030 | - | - |
| Інші необоротні активи | 1090 | - | - |
| Усього за розділом I | 1095 | 14 386,0 | 12 056,0 |
| II. Оборотні активи | | | |
| Запаси : | 1100 | 12 834,0 | 10 791,0 |
| у тому числі готова продукція | 1103 | 1 493,0 | 4 073,0 |
| Поточні біологічні активи | 1110 | - | - |
| Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги | 1125 | 276,0 | 794,4 |
| Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом | 1135 | - | - |
| у тому числі з податку на прибуток | 1136 | - | - |
| Інша поточна дебіторська заборгованість | 1155 | 1 124,8 | 1 897,0 |
| Поточні фінансові інвестиції | 1160 | - | - |
| Гроші та їх еквіваленти | 1165 | - | - |
| Витрати майбутніх періодів | 1170 | - | - |
| Інші оборотні активи | 1190 | - | - |
| Усього за розділом II | 1195 | 14 234,8 | 13 482,4 |
| III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття | 1200 | - | - |
| Баланс | 1300 | 28 620,8 | 25 538,4 |

| Пасив | Код рядка | На початок звітного року | На кінець звітного періоду |
|--|-------------|--------------------------|----------------------------|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| I. Власний капітал | | | |
| Зареєстрований (пайовий) капітал | 1400 | 10,0 | 10,0 |
| Додатковий капітал | 1410 | - | - |
| Резервний капітал | 1415 | - | - |
| Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) | 1420 | 14 782,8 | 19 542,4 |
| Неоплачений капітал | 1425 | (-) | (-) |
| Усього за розділом I | 1495 | 14 792,8 | 19 552,4 |
| II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення | | | |
| III. Поточні зобов'язання | | | |
| Короткострокові кредити банків | 1600 | 5 029,0 | 4 160,0 |
| Поточна кредиторська заборгованість за: | | | |
| довгостроковими зобов'язаннями | 1610 | - | - |
| товари, роботи, послуги | 1615 | 7 599,0 | 1 326,0 |
| розрахунками з бюджетом | 1620 | - | - |
| у тому числі з податку на прибуток | 1621 | - | - |
| розрахунками зі страхування | 1625 | - | - |
| розрахунками з оплати праці | 1630 | - | - |
| Доходи майбутніх періодів | 1665 | - | - |
| Інші поточні зобов'язання | 1690 | 1 200,0 | 500,0 |
| Усього за розділом III | 1695 | 13 828,0 | 5 986,0 |
| IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття | | | |
| Баланс | 1900 | 28 620,8 | 25 538,4 |

2. Звіт про фінансові результати
за _____ Рік 2020 _____ р.

Форма № 2-м Код за ДКУД 1801007

| Стаття | Код рядка | За звітний період | За аналогічний період попереднього року |
|--|-------------|---------------------|---|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) | 2000 | 19 219,6 | 20 539,0 |
| Інші операційні доходи | 2120 | - | - |
| Інші доходи | 2240 | - | - |
| Разом доходи (2000 + 2120 + 2240) | 2280 | 19 219,6 | 20 539,0 |
| Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) | 2050 | (7 600,0) | (15 600,0) |
| Інші операційні витрати | 2180 | (4 100,0) | (4 100,0) |
| Інші витрати | 2270 | (2 760,0) | (760,0) |
| Разом витрати (2050 + 2180 + 2270) | 2285 | (14 460,0) | (20 460,0) |
| Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285) | 2290 | 4 759,6 | 79,0 |
| Податок на прибуток | 2300 | (-) | (-) |
| Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300) | 2350 | 4 759,6 | 79,0 |

Керівник

Головний бухгалтер



Земба Петро Франкович

(ініціали, прізвище)

Аеріян Алла Едуардівна

(ініціали, прізвище)